FULLS

DEL

MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

MATARÓ, ABRIL 1.981 Número 10

F U L L S   D E L   M U S E U   A R X I U
D E   S A N T A   M A R I A

Mataró, abril del 1981 — Número 10

S U M A R I

Editorials — El Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de Mataró.

Cinquanta anys de la proclamació de la República 1931-1981.

Documentació Musical.

En la mort del professor Dr. Antoni Comas i Pujol.

Notícia de Donatius recents

Adhesió a la Crida a la Solidaritat en defensa de la llengua, la cultura i la Nació Catalana.

Estudis — La Vila de Mataró.
Oriol Quadrada i Damont

El Tren de Mataró a Arenys (1851-57)
Antoni Martí Coll

La proclamació de la República Catalana a Mataró. 1931-1981.
Carles Marfà i Riera

Documentació — Reproducció d'una signatura autògrafa de Pere Joan Ferrer.
Ref. M.A.S.M. Pergamins col.lecció Antoni Marfà i Serra

Llibre de Notes.
Ref. M.A.S.M. Documentació Sr. Marià Ribas i Bertran
- Rogatives
- Estada del rei D. Ferran VII a Mataró (1814)
- Jura de la Constitució (1814)
- Funerals de la reina Dª. Isabel (1818)

Documentació fotogràfica — Any 1905. Divendres Sant.
Ref. M.A.S.M. - Fotografies Teodor Solà

Edita Museu Arxiu de Santa Maria — Imprimeix Copisteria Castellà

Dipòsit Legal B-15.257 - 1978 — Pujol 39 - Mataró

EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC I AMBIENTAL DE MATARÓ.

L'Ajuntament de la Ciutat el dia 5 de febrer va aprovar amb caràcter previ el Catàleg i Pla Especial del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de Mataró, redactat pel Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic.

Com diu la memòria del Pla Especial, amb paraules del poeta i arquitecte valencià Gaspar Jaen, "si l'Arquitectura antiga - i la ciutat - forma part del patrimoni cultural d'un poble, de la mateixa manera que les cançons, la llengua i els costums, en tant que marc construït de la vida d'una col.lectivitat, els carrers, les places i els edificis contenen una història que pertany a aqueixa col.lectivitat. I si la nostra identitat com a poble és immersa en gran part en la ciutat que ens ha vist nàixer i créixer, perdre la ciutat és perdre un troç de la memòria col.lectiva d'un poble".

És evident que aquestes paraules tenen un sentit molt concret a la Ciutat de Mataró, la degradació de la qual, dissortadament, hem patit tots aquests darrers anys.

L'Equip del Museu Arxiu, un membre del qual pertany en ple dret al Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic, vol fer ressaltar la importància de l'esmentat acord.

CINQUANTA ANYS DE LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA 1931-1981.

Seguint el criteri de que és molt important la recuperació de la nostra història recent, publiquem en el present número dels Fulls un estudi sobre la Proclamació de la República a Mataró.

Aprofitant el fet, és imprescindible de fer dues consideracions. La primera que s'ha estudiat molt poc la nostra història corresponent a la dècada dels anys trentes. La segona que és necessari i urgent de recollir tota la informació que existeix sobre la República i la Guerra Civil a Mataró.

El Museu Arxiu de Santa Maria ha iniciat una secció per a la recollida de materials, ja siguin documents, impressos, memòries personals, fotografies, etc... Avui encara és possible d'obtenir informació i suport de moltes persones que foren protagonistes d'aquella etapa de la nostra història. Demà, per llei natural, això ja serà impossible.

DOCUMENTACIÓ MUSICAL.

L'Equip del Museu Arxiu està treballant des de ja fa uns mesos en la classificació del material procedent de la Capella de Música de l'església de Santa Maria i demés documentació musical pertanyent a l'Arxiu.

A Mataró, malhauradament, coneixem ben poca cosa del nostre passat musical.

Per altra banda sabem que moltes persones posseeixen partitures i documentació musical sense gaires garanties de conservació i també coneixem la desaparició de partitures, i fins i tot instruments, de compositors i músics locals.

De la mateixa manera que en els FULLS nº. 7 corresponents al mes d'abril de l'any passat, fèiem una crida a les persones, famílies o entitats que posseeixen documentació antiga per a que considerin de fer donacions o dipòsits als Arxius Documentals de la Ciutat, ara la fem específicament per a la documentació musical, ja siguin partitures, llibres de música (clàssica, popular, de banda, religiosa, etc...), discos, instruments, cartells, fotografies, programes o qualsevol altre material.

Igualment aprofitem l'avinentesa per a demanar a les entitats culturals que organitzen actes de tipus musical que ens trametin el cartell i el programa d'actes, per així poder conèixer i catalogar la música que s'escolta a Mataró en els nostres dies.

EN LA MORT DEL PROFESSOR DR. ANTONI COMAS I PUJOL.

De manera sobtada, el passat dia 24 de març, va morir a Barcelona el mataroní Antoni Comas i Pujol.

Nascut l'any 1931, va estudiar al Col.legi de Santa Anna i després a la Universitat de Barcelona, on es va llicenciar en Filosofia i Lletres. Professor auxiliar a la mateixa Universitat des de l'any 1953, l'any 1965 guanya la càtedra de Literatura Catalana.

A Mataró en la seva adolescència -va escriure-ho ell mateix- "era un noi de Foment, de Congregacions Marianes, de Lluïsos". Profundament cristià per convicció i arrelament familiar es vincula des de molt jove als moviments juvenils catòlics. A la vegada participa en accions de resistència cultural, com la revista "Curial" (1949-1950), dos números de la qual -en multicopista- s'imprimeixen a Mataró.

Resident a Barcelona no abandona mai la vida cultural mataronina. Amb en Terri i en Casas és animador del Racó. Conjuntament amb universitaris mataronins promou els homenatges a Vicens Vives i a Carles Riba. Participa en totes les accions culturals de la ciutat, entre les que hi destaca especialment la seva intervenció l'any 1967 en l'homenatge a en Puig i Cadafalch, en el centenari del seu naixement. Les conferències donades per ell a Mataró són innombrables. Membre del Jurat del Premi Iluro instituït per la Caixa d'Estalvis Laietana, el seu parlament en l'acte de concessió del Premi era cada any una mostra de la seva vinculació a la Ciutat i a la seva capacitat intel.lectual.

Com a investigador de la literatura catalana va treballar intensament el segle XVIII i en aquest sentit cal destacar el volum IV de la "Història de la Literatura Catalana" referit precisament a aquest segle que potser és la seva gran aportació, en mig d'una bibliografia molt extensa.

S'ha escrit ja que fou un mataroní notable. Podríem afegir només que és realment un dels mataronins més importants de la present centúria.

NOTÍCIA DE DONATIUS RECENTS.

Fem constar públicament l'agraïment de l'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria

Al Sr. Miquel Brullet i Monmany per la donació de la seva col.lecció de programes i d'invitacions referents a les Festes de les Santes, sobretot de començaments de l'actual segle.

A Mn. Narcís Pagès i Ramiro per la donació d'unes fotografies familiars emmarcades (de finals del segle XIX) i per l'entrega d'un conjunt de goigs.

A la Sra. Roca Solà per la donació de les fotografies fetes pel Sr. Teodor Solà l'any 1905 i que comencem a publicar en el present número dels FULLS.

A la Família Viada per la donació d'una sèrie de fotografies de carrers ornamentats (1900-1910).

Al Sr. Francesc Enrich i Regàs per l'entrega d'uns goigs.

Al Sr. Joan Esquerra i Tunyí per la donació d'un conjunt de llibres per a la Biblioteca.

ADHESIÓ A LA CRIDA A LA SOLIDARITAT EN DEFENSA DE LA LLENGUA, LA CULTURA I LA NACIÓ CATALANA.

Amb data 23 de març del 1981 el Museu Arxiu de Santa Maria va adherir-se a l'esmentat manifest.

LA VILA DE MATARÓ

Aquest treball és un intent d'aprofundir el coneixement dels primers temps de la Vila de Mataró o sigui aprofundir el coneixement de la situació de la nostra població des del darrer terç del segle XIII fins al darrer terç del segle XIV.

La situació de Mataró durant els segles XI, XII i XIII era una de les més complicades dins del sistema feudal imperant ja que la parròquia de Santa Maria estava sotmesa totalment o en part, a tres senyorius feudals: el Patronat de Santa Maria (primer laic i després a les darreries del segle XIII, dels canonges del Bisbat de Barcelona), el Castell de Mata o de Mataró i el Castell de Sant Vicenç o de Burriac.

Des del 963 la parròquia de Santa Maria va estar dividida entre els dos castells els límits dels quals anaven de la mar, per la Rambla i per la Riera i torrents afluents, al Cogoll (el Turó del Saltant d'en Boada) i al Turó de Cerdanyola. Situació que va perdurar fins a la delimitació de l'any 1.362 o potser fins als fets de deu anys abans als que em referiré més endavant. (Vegi's el meu treball als FULLS nº6, del desembre de 1.979, sobre "Els límits de Mataró" i el document, de l'any 1.292, que s'hi reprodueix.

Jo crec, com creia Pellicer, que aquesta situació estranya té relació amb la denominació culta i eclesial de "Civitas fracta o tracta o Ciutat freta o treta", però aquest no és pas el tema d'aquest treball d'ara encara que és una qüestió pendent de solució definitiva.

ELS PRIMERS ANYS DE LA VILA

Opino que el privilegi de mercat setmanal, de l'any 1.294, demanat per l'Infant Pere d'Aragó, al seu germà el rei Jaume II, el Just, (Vegi's Jaume Castellví i Toda: "Derecho y tradición en las ferias y mercados mataronenses" 1.950), té una influència molt gran per a la nostra població, com afirma Joaquim Llovet, però opino i crec, a més a més, que és la circumstància o el fet que fa que la nostra població passi de la categoria de "lloc" a la de "vila", ja que va quedar enaltida en comparació a tots els altres llocs o pobles rurals de la comarca.

L'Infant Pere d'Aragó, marit de Guillema de Bearn i de Montcada que era la senyora feudal de Mataró aleshores, va demanar el privilegi de mercat setmanal, pel seu lloc de Mataró, en la petició que va fer al rei Jaume II el Just.

La còpia del document reial de concessió va ser exhumada per Jaume Castellví i Toda a les planes del seu treball ja citat i es guarda a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i del qual publiquem una fotocòpia de tamany natural i en donem la referència exacta, tot gràcies a Carles Marfà i Riera, i que és la següent: Cancelleria. Registre nº194. Fol.nº43 verso. Títol "Mercatum" de les "Gratiarum" del rei Jaume II, el Just.

La meva versió lliure catalana del privilegi reial, tenint en compte la transcripció, de la còpia original del Registre de la Cancelleria que publiquem, dels amics Carles Marfà i Josep Xaubet i la versió castellana lliure del Dr.Fèlix Castellà, que va publicar Castellví l'any 1.950, de la còpia, del Primer llibre de Privilegis de l'Arxiu Municipal, feta pel notari i arxiver reial de Barcelona, Gabriel Alzina, durant el s.XVII, és la següent:

Lloc de Mataró

Que tothom sàpiga que Nós Jaume, etc. vaig ser humilment suplicat per part de l'Infant Senyor Pere caríssim germà nostre, degut a que no es celebrava mercat en el lloc seu de Mataró, ens dignéssim concedir-li-ho i assenyaléssim dia de celebració del dit mercat, per la qual cosa Nós Jaume, etc. admesa benignament aquella petició, concedim i establim que el mercat es celebri en dit lloc de Mataró a perpetuïtat cada setmana i pot ser el dilluns.

Així tots els que acudeixin el predit dia a la celebració de dit mercat siguin igualment protegits i segurs en totes llurs coses i béns en venint, durant l'estada i a la tornada, excepte els acusats de traïcions, els falsificadors de monedes i els homicides, raptors i lladres de camins i carrers i els que vinguessin a dit mercat cercant brega que reclami la intervenció de la justícia.

Manem per la present carta a tots els funcionaris i súbdits nostres que la dita concessió nostra sigui acceptada en ferm i l'observin com queda consignat més amunt.

Donada a Barcelona a quinze de juliol de l'any del Senyor mil dos-cents noranta quatre.

Signat ✝ Jaume, rei per la gràcia de Déu d'Aragó, Sicília,
Mallorca i València i Comte de Barcelona.

Són testimonis: Dalmau de Rocabertí, Arnau de Corsaví, Gaspar de Castellnou, Dalmau de Castellnou, Jofre de Rocabertí

Fou escrita i copiada per =

A la Baixa Edat Mitjana la jerarquia dels nuclis de població era la següent: Ciutats, Viles, llocs i vilars o vilardells o vilatges. El nom o mot "vila" ja no té res a veure amb la "villa" prefeudal i d'orígen romà.

La meva opinió seria una simple hipòtesi de treball si no hi haguessin les següents proves de que el lloc de Mataró va ser considerat com una vila immediatament després de l'any 1.294, data del privilegi reial de mercat setmanal.

De Francesc Carreras Candi, en el seu llibre "Lo Castell de Sant Vicenç o de Burriach" (1.900), són les primeres citacions ja que a la plana 114, diu el següent: "Noves necessitats portaren a Guilleuma, poc temps després, a vendre, el Castell i la vila de Mataró, al ciutadà barceloní Bernat Ricart." I segueix: "En el mes d'octubre de l'any 1.298, Ricart ha d'entregar Mataró a Guilleuma, per haver-li ella restituït la suma objecte del contracte, essent entregat tot seguit a altre ciutadà de Barcelona anomenat Guillem Esquerrer". I continua Carreras Candi: "A son lloc, Esquerrer, ja no posseïa a Mataró en l'any 1.300, sinó que consta tenir aquest castell i vila, el barceloní Pere de Citjar per sols el termini de tres anys. En 1.300, Guilleuma el recobrà"...

Malauradament Carreras Candi no dóna pas referències d'on treu aquestes notícies però és evident que no són pas cap invent de l'important historiador.

Carreras Candi diu també a la mateixa plana 114 del seu llibre sobre Burriac: "En la donació que Guilleuma de Montcada feu al rei d'Aragó de tots els seus béns a Catalunya, entre els llocs que es reservava hi figura Mataró (Ací hi ha la nota 168, que dóna com a font el treball de Miret i Sans "Investigación histórica acerca del Vizcondado de Castellbó, plana 224", que jo ara no he pogut veure).

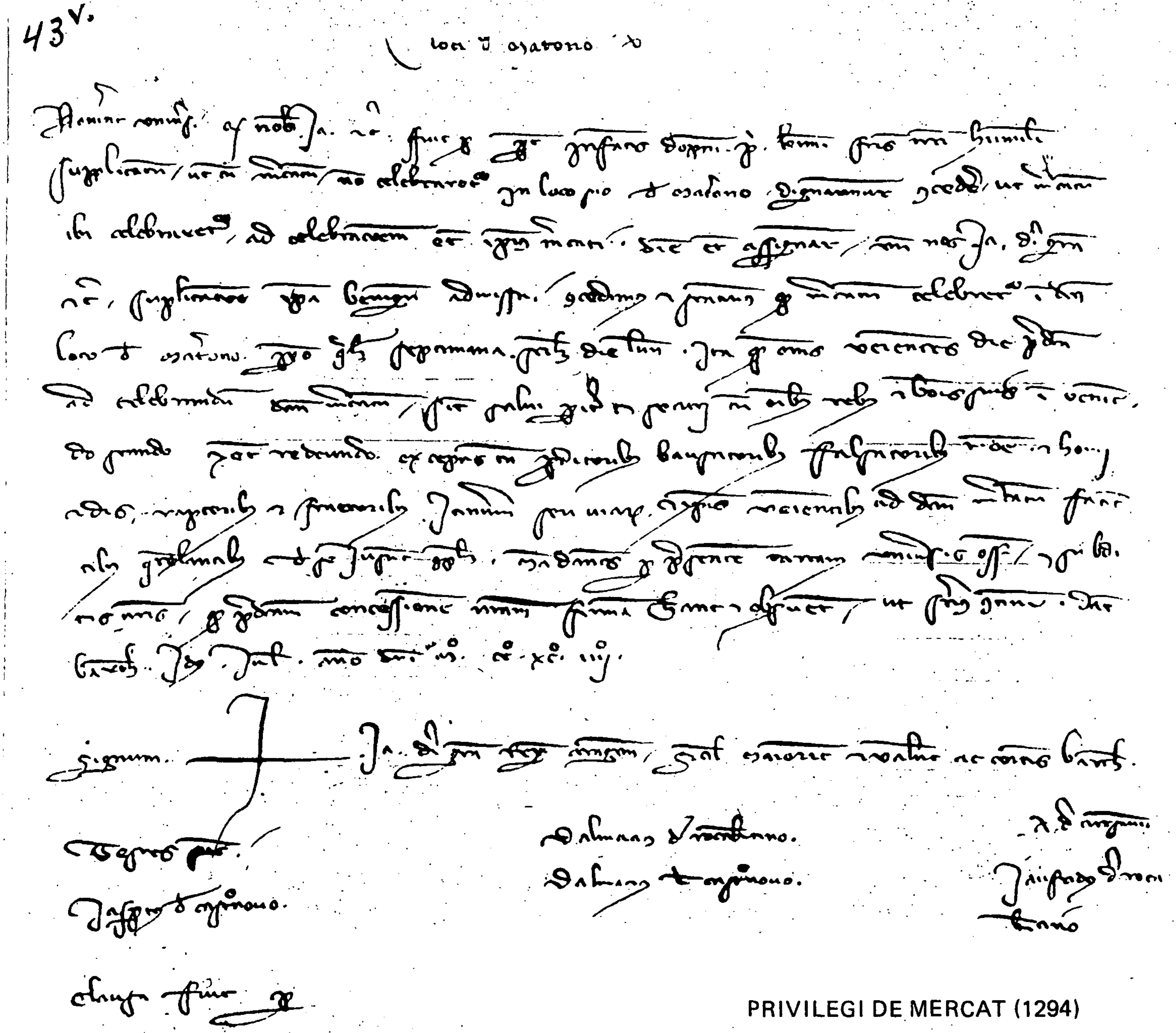

PRIVILEGI DE MERCAT (1294)

ACA: Cancelleria. Reg. núm. 194. f. 43v. "Gratiarum". Jaume II el Just.

TRANSCRIPCIÓ:

Loci de Materono / 1.

Noverint universi quod nobis Iacobo etc. ffuit pro parte infantis domini Petri charissimi fratris nostri humiliter /2 supplicatum ut cum mercatum non celebraretur in loco suo de Materono dignaremur concedere ut mercatum /3 ibi celebraretur ad celebrationem etiam ipsius mercati diem etiam assignare unde nos Iacobus Dei gratia /4 etc. suplicatione ipsa benigna admissa concedimus et statuimus quod mercatum celebretur in dicti /5 loco de Materono perpetuo quelibet septimana scilicet die lune. Ita que omnes venientes die predicta /6 ad celebrandum dictum mercatum sint salvi pariter et securi cum omnibus rebus et bonis suis in venien-/7 do stando ac etiam redeundo exceptis cum proditoribus banscitoribus falscitoribus monete et homi-/8 cidis raptoribus et fractoribus itinerum seu viarum et ipsis venientibus ad dictum mercatum facien-/9 tibus querelantibus ad se iustitiam conpellari. Mandantes per presentem cartam universis officialibus et subdi-/10 tis nostris quod predictam concessionem nostram firmam habeat et obseervent ut superius continetur. Datum /11 Barchinone Idus Iulii anno domini M CC XC IIII /12.

Signum ✠ Iacobi Dei gratia Rex Aragonum Sicilie Maioricarum et Valentie ac Comitis Barchinone /13.

Testes sunt: Dalmatius de Rocabertino; Arnaldus de Cursavino /14 Iaspertus de Castronovo; Dalmatius de Castronovo; Iaufridus de Roca-/15 bertino./16.

Clausa fuit per /17.

Transcripció de: C. Marfà / J. Xaubet.

Pellicer, a les planes 407 i 408 del seu llibre "Iluro", diu textualment: "Bernardo de Cabrera. Este sucesor de Ferrer (castlans tots dos de Mataró o de Burriac segurament dic jo) vendió una pieza de tierra iuxta la plassa mercantívola del castell, apud villam de Mataró, á un tal Bernardo, cuyo apellido era el mismo nombre de la población (Bernat de Mataró, doncs). La escritura de cesión fué hecha por Bernardo de Cabrera y Alemanda su mujer ante el arcipestre Jaime de Orís á los 6 idus de Octubre de 1.302".

Però Pellicer no dóna cap referència del document que transcriu en part. Els meus esforços per localitzar-lo han estat inútils, però no cal dubtar de que existí.

Arribem, seguint un ordre cronològic, al primer document ben localitzat que és el que va exhumar Marià Ribas i Bertran i que va ser publicat, per primera vegada, a les planes 28 i 29 de la seva obra "Notes històriques de Mata" (1.933) i es guarda a l'Arxiu de la Corona d'Aragó en el Llibre del Patrimoni Regi a Catalunya, fol.849-854. Diu el següent segons transcriu Marià Ribas: ... "In armario Montisalbi extrasallos sunt varia charta simul ligata facientes pro Materone scilicet charta venditionis factae per Gulielma Montecaseno de Sto.Vicentio Castro de Matarone cum vila de civitate freta et masis quos Gulielmus Seguini, Bernardus Sibilia, Bernardus Januariis et quibusdem aliis peripsa tenent in parochia Sancta Maria de civitate freta et in loco de Sto.Martino de Mata et de masis de sota riba et de prima et masis quos Berengarius de Culi Bernardus Loreda et quicumque peripsa sedet in parochia S.Andrea de Lavaneres, et de masis de columbariis... die 5 cal.decembr. 1.302 (27 de novembre de 1.302)"

És, fins ara, el més antic document localitzat que parla de la vila de Mataró anomenant-la però, encara, "villa de civita freta", com a la parròquia de Santa Maria. Cal precisar que el document diu villa i no pas vila, com ha comprovat, a l'A.C.A., en Carles Marfà.

Aquestes són, doncs, les primeres o més antigues notícies, sobre la nostra vila, conegudes per mi fins avui.

Segons el doctor Josep Mª Font i Rius la vida municipal medieval va tenir sempre una relativa autonomia i va girar sempre entorn a la col.laboració dels batlles senyorials i dels prohoms (probi homines) reunits en consell (consilium) que prengueren els noms de jurats a Mataró, Girona, Mallorca i València i de cònsols, consellers o paers a altres poblacions catalanes. També per a problemes concrets s'elegien síndics. D'aquestes juntes de prohoms en sorgí, amb el temps, el càrrec de jurat, etc. en cap.

D'aquesta primera meitat del segle XIV tenim notícia dels noms de dos batlles del Castell de Mataró anomenats Morot i Bernat de Cabrera, però no coneixem més documentació sobre una incipient vida municipal.

EL RELLANÇAMENT DE LA VILA

Després de la Pesta Negra (1.348-1.349) es produeixen esdeveniments importants tant al Castell de Mataró com al Castell de Burriac.

L'any 1.352 morí sense successió, Berenguer de Sant Vicenç, titular del Castell de Burriac, que encarrega en testament als seus tres marmessors (Francesc de Sentmenat, Pere Marquès, senyor del Castell de la Roca i el canonge barceloní Guillem de Sant Vicenç) la venda del castell. Aquesta es realitza el mateix any al comprar-lo el ciutadà barceloní i conseller reial Pere Des Bosch, al mateix temps també es ven el lloc d'Argentona i la torre del Cogoll (veure document nº4 de l'apèndix d'"Argentona històrica" de Carreras Candi).

El rei Pere el Cerimoniós, que amb la mort del darrer Sant Vicenç havia recuperat tots els seus drets sobre el Castell, va cobrar tres mil sous barcelonins, per raó de lluïsme, ja que el Castell de Burriac o Sant Vicenç es tenia a feu del senyor rei, com diu el mateix Carreras Candi a la plana 47 del llibre citat.

Aquest any de 1.352 és el segon any de la guerra amb Gènova i l'any de la victòria catalano-veneciana del Bòsfor (13 de febrer) contra l'esquadra genovesa.

L'any següent, 1.353, és el de la gran victòria naval catalano-veneciana de l'Alguer (27 d'agost) que enfonsà per molts anys el poder genovès. Però després d'aquesta victòria de Pere III el Cerimoniós es produí la traïció o defecció del Jutge d'Arborea (Sardenya) Micer Marià IV que també era senyor del Castell de Mataró des de l'any 1.347 i que estava casat amb la catalana Na Timbor de Rocabertí.

El rei li confiscà, entre altres possessions, el Castell de Mataró i el cedí, aquest mateix any de 1.353, a la seva esposa la Reina Elionor de Sicília, la mare de Joan I, de Martí l'Humà i d'Elionor d'Aragó (que va ser reina de Castella i que fou mare de Ferran d'Antequera).

Segons Carreras Candi ("Argentona" p.47) el mes d'abril de l'any següent, 1.354, el rei Pere atenent els importants serveis que Pere Des Bosch, nou senyor de Burriac, li havia prestat li atorga el mig imperi i la jurisdicció civil sobre el terme d'Argentona, essent el primer senyor de Burriac que tingué jurisdicció més enllà dels murs del castell. Poc abans s'havia registrat oficialment la venda de l'any 1.352 (Doc.nº4 ja citat).

Tenim, doncs, que des de l'abril del 1.354 Pere Des Bosch té jurisdicció civil sobre el lloc d'Argentona que es correspon amb la parròquia de Sant Julià. Res no es diu sobre els territoris que el document de l'any 1.292 diu que eren de la parròquia de Santa Maria de Civitate freta i, al mateix temps, del Castell de Burriac o de Sant Vicenç, qüestió sobre la qual tornarem més endavant.

Aquest any de 1.354 és el del pergamí que publiquem avui per primera vegada i que es guarda, a l'Arxiu Municipal de Mataró, en el Fons anomenat de l'Hospital. És un document força important per a la història de la nostra població perquè tot fent referència (a la primera ratlla) a la parròquia de Santa Maria de Ciutat freta diu, (a la ratlla número quinze) que "Acta est hoc in villa de materono", i, després de les signatures de tres testimonis es refereix a la "honorable cúria del castell de Mataró" que oficialitza el document.

Veiem en un sol document, doncs, la cúria o govern del Castell de Mataró, la denominació vila per a la nostra població i la continuació del nom de Ciutat freta per a la parròquia de Santa Maria de la mateixa vila de Mataró.

En el mateix Arxiu Municipal hi ha un altre pergamí de l'any 1.356 que també està datat expressament en la "villa de materono" i en el Fons Antoni Marfà i Serra del Museu Arxiu de Santa Maria n'hi ha un altre, de l'any 1.357, que també cita la "villa de materono".

Aquests són els tres documents autèntics més antics que posseïm a Mataró on consta la denominació vila o, més ben dit, "villa", en llatí, per a la nostra ciutat.

Veiem també que, entre 1.352 i 1.354, el Rei Pere el Cerimoniós o del Punyalet té a la seva disposició els dos castells que afecten la vida del Mataró d'aquell temps i em sembla que la seva intervenció en el control del Castell de Mataró, vigilant i anul.lant les vendes que va fer la Reina, i sobretot la seva cessió de drets a Pere Des Bosch, només sobre el terme d'Argentona, obren el camí

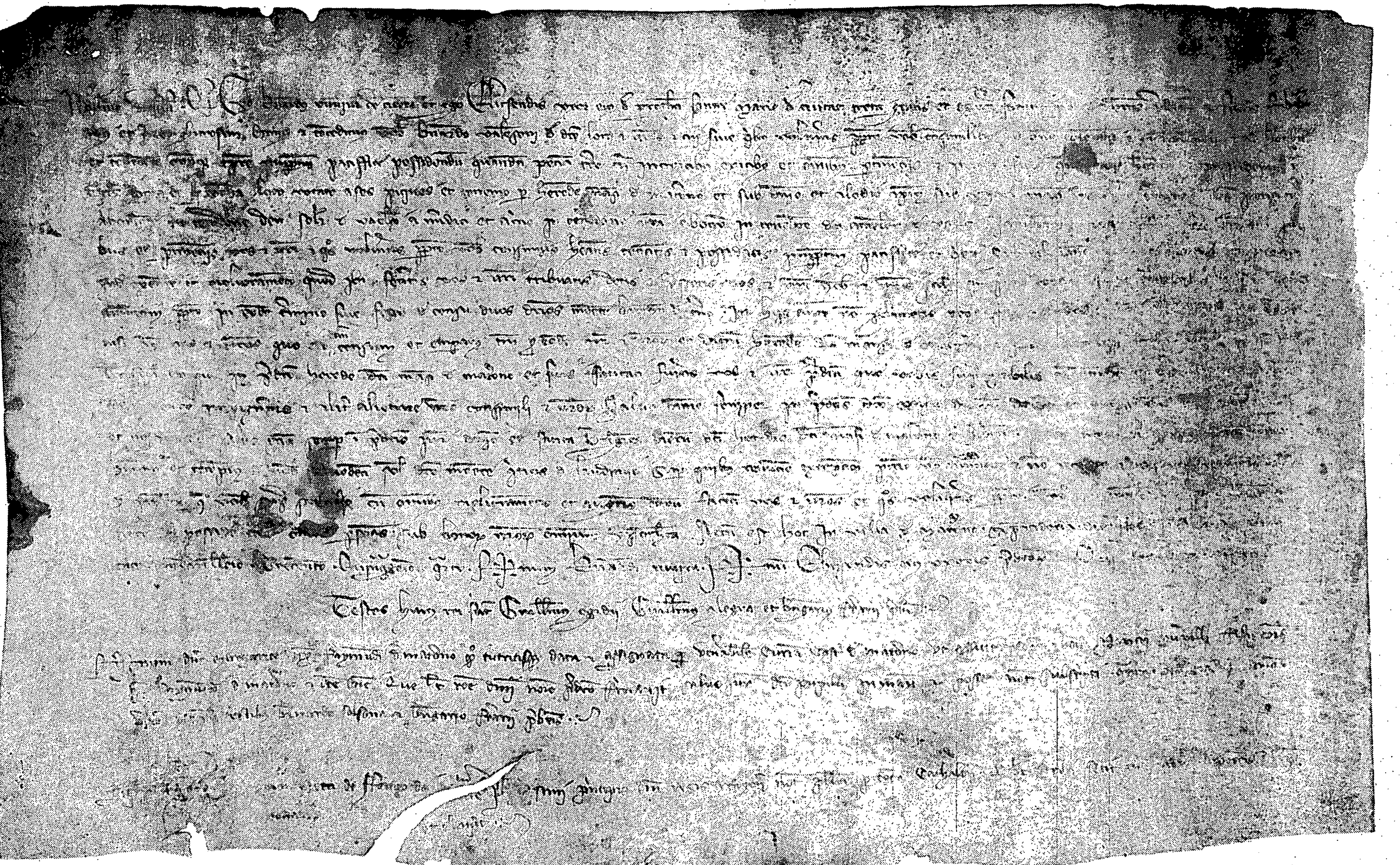

AMM : Pergamins. Fons de l'Hospital. 1354.

cap a la nova delimitació de 1.362 entre els Castells de Mataró i de Burriac (veure el meu treball "Límits..." i tota la documentació a FULLS nº6, del desembre de 1.979) que significà un guany per Mataró i que situà tota la parròquia de Santa Maria dins del terme del Castell de Mataró. En aquest aspecte el rei Pere rectificà el que havia fet el Comte Mir, l'any 963, amb la creació del terme feudal o pre-feudal de Mata, que va ser la causa de l'aparició de la denominació "Ciutat freta, treta, tracta o fracta" per a la parròquia dividida de Santa Maria d'Alarona i la desaparició d'aquest antiquíssim topònim català i nostre.

Abans però de dir alguna cosa més sobre la delimitació de 1.362 cal donar les següents dades: Del 1.358 és el primer cens català (descobert pel senyor Josep Mª Pons Guri) o fogatjament que dóna per a Mataró (amb Mata, Valldeix i Cirera) només 39 focs, que si multipliquem per cinc resulten 195 habitants i per a Llavaneres (amb Sant Vicenç) només 12 focs que són 60 habitants. Més endavant ho compararem amb un cens posterior.

L'any següent (1.359) és nomenat rector de Santa Maria el canonge barceloní Guillem de Sant Vicenç que havia estat marmessor del darrer Sant Vicenç de Burriac i que segurament era de la mateixa família i aquest serà el rector que veurà tota la parròquia dins de l'ampliat terme del Castell de Mataró.

L'any 1.362 en la delimitació judicial del terme del Castell de Burriac, demanada pel seu nou senyor Pere Des Bosch, aquest perd el Veïnat de Traià, la Torre del Cogoll i les terres compreses entre la Riera de Cirera i el Torrent de les Canyes (des de la Torre del Cogoll a la Mar) en benefici del Castell de Mataró, (veure FULLS nº6), que era del rei Pere el Cerimoniós i de la reina Elionor de Sicília, esposa seva.

La meva hipòtesi és que la presència i actuació del rei Cerimoniós remogué els dogalls que el Castell de Sant Vicenç o de Burriac tenia posats a l'avenç de la població crescuda al voltant de la sagrera de l'església parroquial de Santa Maria des dels temps de l'antiga Alarona i que des del privilegi, de Jaume II el Just, de mercat setmanal, tenia ja la categoria de vila.

Des d'aquests fets i amb la intervenció reial es produeix, doncs, el rellançament de la vila de Mataró cap a un futur més autònom.

Entre el primer fogatjament del 1.358 i els posteriors al canvi de límits de 1.362 hi ha un gran augment de població a Mataró sense explicació concreta fins ara, però que no està pas en desacord amb els canvis favorables a la nostra població que he explicat en aquest treball i en el dels "Límits" citat més amunt. (Veure "La Població del Maresme a la llum dels censos generals" de Josep Iglésies i les notícies sobre el cens de l'ordi que dóna Joaquim Llovet en el seu llibre "La Ciutat de Mataró" i en els FULLS nº8 en el seu treball sobre "l'onzè".

El pas de lloc a vila de Mataró va ser quan hi havia un cens de molt menys de cinc-cents habitants i quan la vila es rellançà passava poc d'aquesta xifra.

L'any 1.366 el rei Pere va vendre el Castell de Mataró, amb el terme ampliat ja, al seu col.laborador el barceloní Pere De Margens i en l'encapçalament del Capbreu del Castell de Mataró, de l'any 1.369, demanat pel nou senyor, hi figura la paraula "vila", en català, segurament per primera vegada. (Arxiu de la Corona d'Aragó. Capbreu del Castell de Mataró).

De l'any 1.372 i del mateix Capbreu és la primera citació que dóna Joaquim Llovet en la plana 76 del seu llibre sobre la nostra ciutat i que és la següent: "... in via publica qua tenditur de dicta

DOS DINERS DE BILLÓ (COURE I PLATA) DELS REIS JAUME II EL JUST I PERE III EL CERIMONIÓS TROBATS, DINS EL TERME DE MATARÓ, PER LA SECCIÓ ARQUEOLÒGICA (DEPARTAMENT MEDIEVAL) DEL MUSEU MUNICIPAL DE MATARÓ. REFERÈNCIES 20.304 i 20.404.

ANVERS I REVERS DE LES MONEDES AL SEU TAMANY NATURAL

villa de materono versus mare, a circio in via publica qua tenditur versus Castrum de materono..." (document del Capbreu del 22 de juliol de 1.372). Ací em crida l'atenció que el camí o carrer del Castell era el del cerç o nord-oest, que és el Portal de Valldeix.

I per acabar vull posar a favor de la meva opinió sobre la relació entre el privilegi de mercat setmanal i la consideració i denominació de vila per a Mataró les següents frases del destacat historiador valencià Jesús-Ernest Martínez Ferrando, ex-director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, extretes de la plana 1.652 del volum III de la Història dels Catalans: "Ja que, en definitiva, el criteri per considerar burgès ("ciutadà" o "home de vila") un individu determinat era el del seu veïnatge en una "ciutat" o una "vila", caldria saber al seu torn el criteri segons el qual distingien una "vila" d'un simple "lloc" (poble sense condició de "vila"). L'únic que podem dir és que no es basaven pas en cap criteri demogràfic netament establert, com seria el d'un determinat mínim d'habitants, ans més aviat en la tradició, segons la qual uns determinats nuclis de població eren anomenats "viles" i altres "llocs";aquells en general eren més importants pel que fa a nombre de veïns que no pas aquests, però sembla que més que el nombre de veïns allò que els donava tradicionalment la categoria de "viles" era el fet de tenir muralles i el de celebrar-s'hi fires o mercats."

I també el que diu el gran erudit arenyenc Josep Mª Pons Guri a l'entrada "vila" de la Gran Enciclopèdia Catalana: "Població que, sense tenir el títol de ciutat, té alguns privilegis. Del segle IX al XII, el mot indicava una agrupació rural de masos i terres, generalment de gran extensió, que es coneixien ben sovint pel nom del seu senyor o propietari, anteposant-li o no el genèric "vila". Del segle XIII al XVIII, indicà ja una agrupació urbana, amb algun carrer, en lloc privilegiat o bé gaudint d'una organització administrativa, amb categoria inferior a la de ciutat."

Així en el cas de Mataró la categoria de Vila seria deguda al privilegi de mercat de l'any 1.294.

La institucionalització del mercat a les darreries del segle XIII es va fer en plena expansió agrícola i durant la colonització de les terres al.luvials de la Riera d'Argentona, de la que pot ser un exemple l'activitat del fundador de Les Mateves del Cros, estudiada per Antoni Martí Coll, i al que es refereix el document del "Llac de Salarn" fotocopiat per mí en el nº6 dels FULLS ja citat. El "boom" agrícola de l'Edat Mitjana va durar, més o menys, fins al 1.333-1.334, que fou anomenat "lo mal any primer" per la carestia d'aliments.

En aquells temps la Vila de Mataró sabem que no passava pas de sis-cents habitants quan Barcelona en tenia uns 30.000, Girona uns 8.000 i la ciutat de Vic i la vila de Granollers sobrepassaven de molt Mataró i eren mercats molt més importants des de feia temps. L'Imperi català i barceloní mediterrani medieval havia arribat ja, amb el rei Pere el Cerimoniós, al seu zenit i la societat catalana, completa i complexa, era una nació ben individualitzada i reconeguda arreu del Món.

Oriol Quadrada

(Estiu-Hivern 1.980-81)

EL TREN DE MATARÓ A ARENYS (1851-57)

Si preguntem a un mataroní, i fins i tot a un foraster, què sap de Mataró, o de la història de Mataró, ens dirà que fou la ciutat on va arribar el primer tren d'Espanya: el tren de Barcelona a Mataró, inaugurat a l'any 1848. I, evidentment, el fet va crear un fort impacte, i ja no sols a Mataró, sinó tot Catalunya, va sentir-se honorada per ser la capdevantera en la instal.lació del "ferro-carril" com una evidència o signe del progrés per damunt de les altres regions de l'estat espanyol de l'època isabelina.

El tren a l'any 1848 arribaria a Mataró; i si fins aleshores la ciutat, emborratxada amb la glòria de ser la primera, cantava esperançada els beneficis que s'esperaven per el comerç i la indústria i quedava embadalida mirant l'empenta dels constructors i l'amor al progrés de Catalunya, ben aviat, però, va sofrir el desencís i van trencar-se les bones relacions entre la Societat mercantil impulsora del tren i els mataronins, començant les malfiances, i acabant-se per dirigir-se mútuament les més aspres paraules, orfes d'amabilitat, i demostratives d'una total escissió. Això va començar a la primavera del 1851 quan, igual que abans havia succeït, per exemple, a Premià o Vilassar, va notar-se que perillava la platja, ara de Mataró, al saber-se que es projectava la continuació de la via cap a Arenys.

El 26 d'abril, farà exactament 130 anys, en una Real Ordre va oferir-se a l'empresa del tren la concessió provisional per a poder allargar fins a Arenys les vies, que llavors finien a l'estació situada al capdevall del carrer de Sant Agustí, el que significava trepitjar el cor de la millor platja mataronina, que tenia una importància excepcional: era on hi havia la drassana i componia un paratge privilegiat per la profunditat i netedat de les aigües, que servia pràcticament de port; era bo per l'ancoratge i per a qualsevol maniobra de les naus: per a botar i averar les construïdes a la drassana, o per a treure a la platja i posar en sec les embarcacions menors dels pescadors, per a resguardar-les dels embats del mar o per a carenar-les, i així altres finalitats; també aquell troç de platja era sovint utilitzat per a les tasques escaients a la navegació de cabotatge i on hi havien els anomenats panyols, i magatzems, i era la més trepitjada pels pescadors.

Mataró, doncs, tenia d'oposar-se a que el tren passés en línia recta per sobre la sorra d'aquella platja i així va originar-se una lluita aferrissada sense estalviar-se discusions, i fins i tot cops baixos, per aconseguir-se o impedir-se el que l'empresa del tren i els mataronins volien: aquella, que la instal.lació de les vies fos barata, tan per la facilitat de situar-les trepitjant la sorra, com per no tenir d'expropiar-se cap terreny; i els mataronins que no es perjudiqués la platja que els servia de port.

Com un testimoniatge dels desacords entre uns i altres poden llegir-se les publicacions de la impremta Abadal dels anys 1855 i 1856 refutant-se pels mataronins un escrit i un discurs de la Junta Directiva del Ferro-carril i de la Junta d'accionistes de l'empresa del tren (1) i si es vol, poden llegir-se les nombroses rèpliques i al.legacions publicades a la premsa de Barcelona i Madrid (2) la "Memòria" llegida a la Junta d'accionistes de l'empresa del tren el 29 de novembre del 1854, acords de l'Ajuntament de Mataró, recursos, al.legats tramesos a la Reina, etc.etc.

Tot el que va publicar-se ens serviria per a seguir fil per randa la lluita entre els interessos contraposats dels senyors del tren i dels mataronins, que va persistir des del 1851 fins el 1857; però, sols farem un repàs, molt depressa, dels tràmits que van succeïr-se, ja que el que ens ha decidit a tractar aquest tema no és fer la història dels fets ja coneguda; altrament, sols pretenem donar a la llum unes curioses cartes inèdites que es refereixen a la qüestió i que poden il.lustrar-nos sobre els fets d'aleshores i fer-nos endevinar d'altres, mirant-los amb els ulls dels protagonistes de cent trenta anys enrera, com si descobríssim uns antics clixés que màgicament ressucitessin la història viva d'aquella època.

Les cartes foren enviades al diputat del partit de Mataró que llavors es trobava a Madrid, documentació que ara guarden els seus descendents (3); ja que, com diu Joaquim Llovet al referir-se a l'afer de la perllongació de la via del tren cap a Arenys, "fou encarregat al benemèrit mataroní Joaquim Martí i Andreu, aleshores diputat, de fer pressió prop de les autoritats de la capital del Regne" (4).

El cert és que l'empresa del tren intentaria, primer, sorprendre als mataronins assolint que el govern els hi donés la concessió definitiva de la perllongació de les vies amb un projecte que no respectava la platja, tot i que la concessió provisional del 1851 ho exigia; però Mataró aconseguiria la promulgació de l'Ordre de 3 de febrer del 1853 deixant les coes semblantment com abans. Llavors l'empresa va confeccionar un plànol ficticí del lloc polèmic en el que no coïncidien les distàncies i dimensions amb la realitat; com és lògic, Mataró va reaccionar impugnant el plànol (9 de febrer 1854) i acompanyant-se'n un de correcte. L'empresa, després va fer l'orni retenint molt de temps el plànol, qui sap si esperant que els canvis de la política afavoríssin els seus interessos, i va començar una altra ofensiva: la d'interessar permís del govern per a construïr les vies provisionalment, potser cercant un fet consumat, encara que prometent que acataria el que s'acordés o manés després i assolí, a aquest fí, les Reals Ordres del 13 de març del 1854 i del 10 d'agost del 1855, atrevint-se a començar la construcció d'un pont a la Riera de Sant Simó: contra això, Mataró no podia lluitar, però va trobar l'ajut de les Autoritats de Marina i amb el pretext de que les obres perjudicaven la navegació, l'alcalde, recolzat per les esmentades autoritats, va presentar-se en el lloc i va ordenar la paralització de les obres, motivant un agrós escrit de l'empresa, queixant-se al Govern Civil i provocant-se més i més escrits als diaris d'uns i altres. Un dels avalots més significatius va ser el del 20 de desembre del 1855, prop de l'estació quan, després d'un temporal, l'empresa del tren va descarregar alguns vagons de carreus molt grossos prop del mar, potser per a fer una escullera; també l'Ajuntament de Mataró es presentaria allà, recolzat per les autoritats de Marina, però van ser desobeïts pels homes del tren, el que va originar un greu aldarull, i fins i tot es cridà "morin els de la Junta!".

Després de variades polèmiques com les esmentades, van reunir-se a l'estació de Mataró, el febrer del 1856, alguns membres de la Junta directiva de l'empresa del tren, amb uns comissionats de l'Ajuntament mataroní, i els que formaven una comissió mixta per a resoldre el cas, presidits pel governador civil: llavors, va despreciar-se definitivament que el tren passés en línia recta per la platja de Mataró, admetent-se que seguiria una línia curva que, encara que no era la primitivament volguda pels ciutadans, va salvaguardar

la platja que fins avui tenim, prosperant, doncs a la fí, un punt de transacció; i el 10 de gener del 1857 s'inauguraria el tren de Barcelona a Arenys de Mar...

Ara ja podem entrar a l'anàlisi anunciat de les cartes que va guardar un diputat sobre l'afer de la perllongació de les vies del tren cap a Arenys.

Un dels accionistes de l'empresa del tren, Josep Romeu, no desitjava la perllongació de les vies; com pot veure's, va idear un curiós i absurd sistema per a impedir-ho, participant-ho a l'alcalde de Mataró -Melcior de Palau- perquè aquest ho trametés al seu amic Martí que es trobava a Madrid; la carta és així:

Sr.D.Melchor de Palau
Alcalde de Mataró

Barcelona 23 marzo 1851

Muy Sr. mio: Ayer tuvo lugar la Junta General de Accionistas del camino de hierro y se sometió a su deliberación el proyecto de prolongación hasta la villa de Arenys. Como la Junta Directiva tiene empeño en que se realice, y en mi concepto no puede hacerlo a no mediar el mácsimo consentimiento de los socios, conforme se le probó por el art.1º de nuestra Escritura social, esto no obstante, quizo que la minoria se sujetase a la decisión de la mayoría, vulnerando de este modo todos los principios de derecho y destruyendo la base primera de nuestros estatutos, que expresa ser objeto exclusivo de la Empresa la construcción del camino de hierro de Barcelona a Mataró. En este estado, no quedó otro recurso que estender y firmar una protesta por la minoria, la cual con una razonada esposición vamos a elevarla al Gobierno de Su Magestad.

La Junta Directiva acudirá tambien a Madrid para obtener el permiso de prolongación, y a mi modo de ver esta es la ocasión oportuna para que la Ciudad de Mataró se presente. No dudo que el Gobierno accederá a la prolongación, pero es indispensable hacerle presente que si la linea actual fuese continuada obstruiría la pequeña playa de esa, que al verificarse asi se atendería únicamente al mayor o menor gasto de la Empresa, y que una razón de economía para esta no puede sacrificar los intereses de toda una población, pues no quedaria playa ni para la descarga, ni astillero.

Al contrario que interrumpiendo la linea y formando en la parte de S.Simón el punto de partida para Arenys, si bien siempre perdería Mataró, la pérdida sería más soportable. En mi escaso entender, creo que esta es una razón de gran peso para impedir la continuación de la línea.

Si se pudiese conseguir que se obligase a la Empresa a formar una estación en el punto arriba indicado, me parece que ya no se realizaría el tal camino, pues que ahora ha sido presupuestado en 250.000 duros, contando con las mismas locomotoras y los actuales talleres para el servicio, utensilios que no servirían siendo la línea interrumpida y en este caso el presupuesto sería más alto, y tal vez no se encontrarían tomadores de acciones para cubrirlo..."

José Romeu.

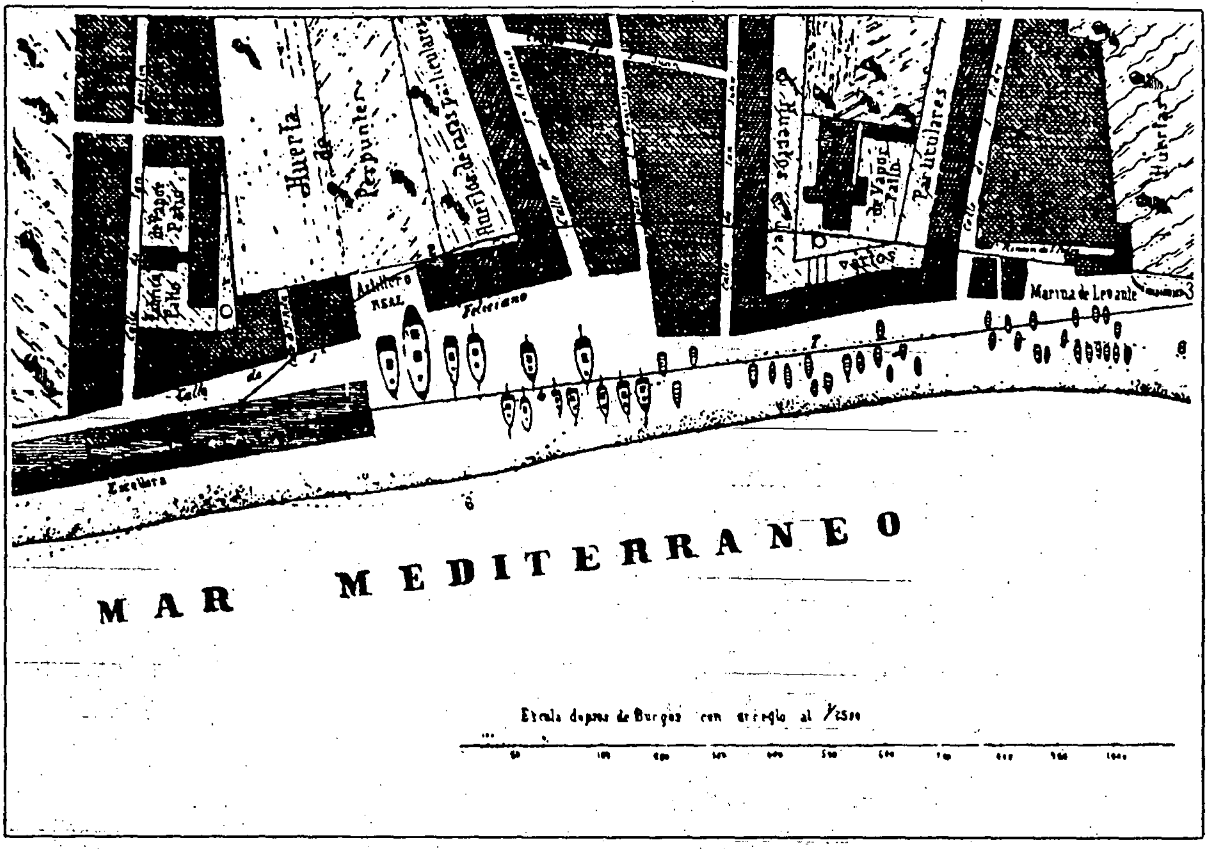

PLA DE L'ANY 1855, EN EL QUE S'APRECIEN DOS POSSIBLES TRAÇATS DE LA LÍNIA DE TREN MATARÓ-ARENYS.

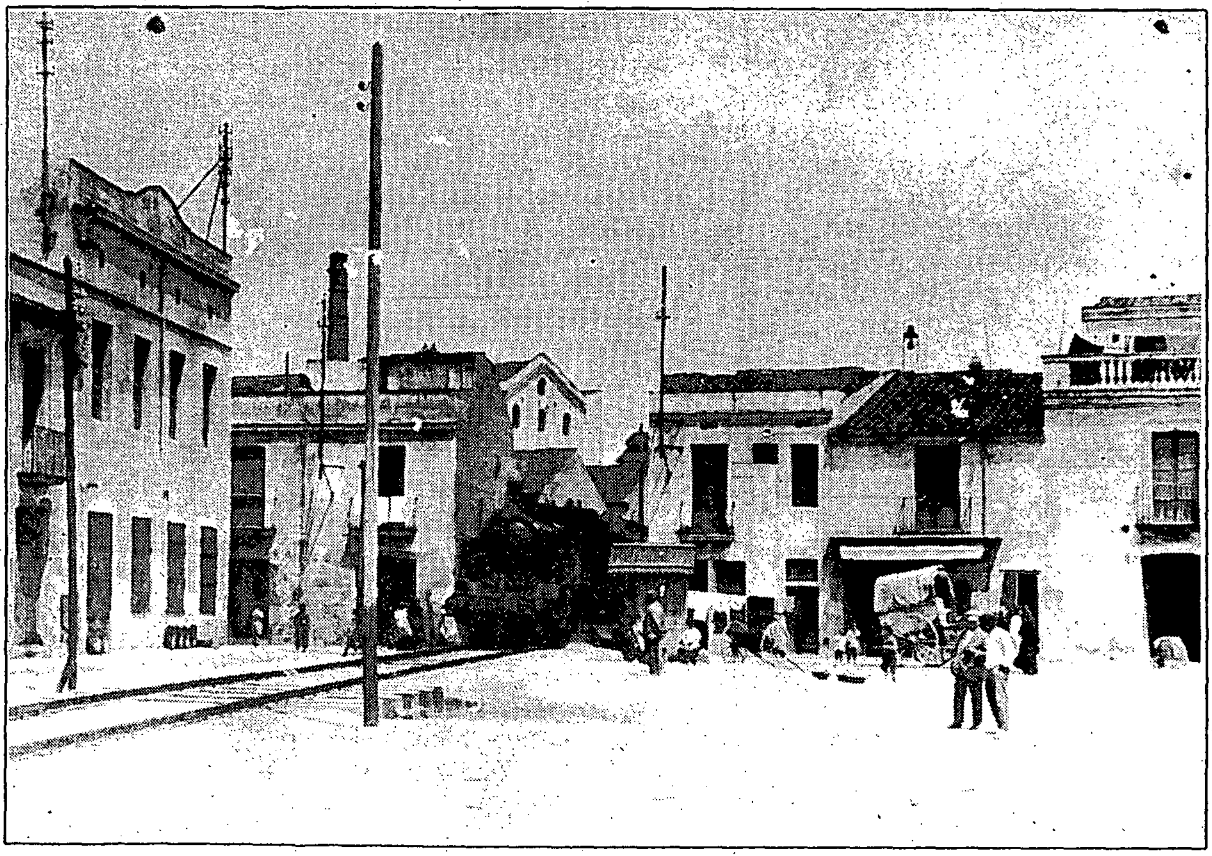

EL TREN PASSANT PEL CARRER DE SANT FELICIÀ.

Fotografia M.A.S.M.

Pensem que si hagués prosperat la tesi d'aquell accionista, s'hauria inclòs a la llista de les capgrossades; ell no advertia cap absurd en el fet d'interrompre el camí del tren i situar una al tra estació a la Riera de Sant Simó; sols la dificultat d'adquirir locomotores i instal.lar nous tallers -deia- frenaria la voluntat de l'empresa del tren.

L'alcalde de Mataró va remetre la carta de l'accionista a Joaquim Martí, dient-li: "Incluyo la comunicación que me remitió el Sr.Romeu, quien entró en la convocatoria con ánimo de oponerse deci didamente a la prolongación del cacareado ferro-carril, y no habien do tenido lugar su intención, espera que aquello no tendrá efecto si se ejecuta lo que el mismo insinua..."

També reberia Martí, situat a Madrid, una carta del seu a-mic Llàtzer Casamitjana, amb notícies i queixes per la decissió de l'empresa del tren de perllongar la via; Casamitjana, un liberal molt i molt moderat, es desfogà atribuïnt la injustícia que ell creu que s'ocasionarà a Mataró, als moments polítics que s'estan visquent com una conseqüència d'una mal entesa, pretesa, i insistentment exi-gida llibertat, i de l'afany d'enriquir-se d'uns quants, i del des-govern que es palesava; la carta és del 4 d'abril del 1851, i sols copiarem alguns paràgrafs:

> "...Creo que ya estarás impuesto del proyecto de la empresa del ferro-carril de hacer llegar este hasta Areñs... No parece sino que estamos en una época en que para proteger empresas nue-vas... se engordan unos pocos, los de la empresa, y se empobre-cen una infinidad de famílias... No puedo concebir como el go-bierno podrá acceder a que el tal ferrocarril atraviese la playa de Mataró, inutilizando el desembarcadero, el astillero y tantas casas y almacenes que traen puerta a la playa o marina... Si los de la empresa fuesen justos, dirian: prolongaremos la linea del ferrocarril, o bien haciéndola pasar por detrás de la ciudad, o por en medio de uno de sus lados de los arrebales, empezando an-te todas cosas a indemnizar a los propietarios de las casas que tendrían que derribar y de los terrenos que deberían ocupar. Pe-ro como su ambición es desmedida y han visto que el gobierno pa-sa por encima de todo y se lo concede a pedir de boca, a fin de que no tengan que indemnizar, se esforzarán que debe pasar por la playa... y entonces tendremos que lamentar otra desventura e-manada de la tan decantada libertad, pues estoy tan desengañado y me pesa infinito por haber servido de escalón a los ambiciosos, que de muy buena gana les daría la libertad que han dado y dan, con tal que me restituyesen la que me han robado. En fin, haz cuanto puedas... en esas altas regiones en que solo se piensa en esquilmar al pobre pueblo con mas contribuciones..."

Una altra carta d'aquest primer període en que es produïren les pri meres reaccions dels mataronins, abans de publicar-se la Real Ordre de 26 d'abril del 1851, és la de l'ex-alcalde de Mataró Antoni Bo-ter i Llauder; aquest, endemés de destacar, com tothom ho havia fet, els perjudicis que el tren produïria a la platja, drassana, pesca-dors,etc., no s'oblida dels interessos dels hostalers, dels botiguers de gra, dels basters i dels constructors de carros i amos de tarta-nes, i fins assenyala, irònicament, com s'estufaran els d'Arenys al reexir ésser la terminal del trajecte del tren de Barcelona, que fins llavors ho havia estat la ciutat de Mataró:

"...Por fin -diria Boter- como ya te habrán escrito, se ha decidi do la prolongación del camino de hierro hasta Areñs; sucederá como

los que van a los cafés a jugar, que al cabo del año el que ha ganado y el que ha perdido han perdido uno y otro, pues Mataró perderá más de lo que hasta ahora ha perdido, y Areñs perderá también, por aumentar el lucro de la Capital.

Conozco que toda oposición será inútil, pero a lo menos que nos dejasen la playa y el astillero, que esto sí me parece podrá conseguirse; de lo contrario la miseria de Mataró será estrema.

"...Esto, sin embargo, los mesones y tiendas, sobre todo de granos, y guarnicioneros, y también los constructores de carros, indispensablemente que tendrán que cerrar, pues, como sabes, todos los mesones del Camino Real se sostenían con el tránsito de los pasageros de la costa, asi como los tartaneros y omnibus, que tendrán que irse a establecer a otro punto ..."

"A Arquer, tal vez, tendrán que atravesarle las dos huertas (qué desconsuelo, el pobre) ya bastante contristado pensando cuanto se pavonearán los de Areñs que, menos modestos que nosotros, pretendrán, tal vez, que en el tinglado de la estación se ponga en letras gordas y doradas: Ferro-carril de Areñs a Barcelona..."

Tanmateix, les vies del tren es perllongaran fins a Arenys; al començar el 1857 ja s'inauguraria; Víctor Balaguer, en aquell mateix any, publicaria la "Guia de Barcelona a Arenys de Mar por el Ferro-carril", amb notícies dels horaris, preus, duració del viatge, etc. I els mataronins no feren pas cap boicot al tren; per acabar, transcriurem uns paràgrafs d'una carta escrita aquell mateix any, amb motiu de traslladar-se a Arenys la filla del diputat Martí, per la festa major de Sant Zenon.

L'anada: "...Determinamos marchar con el tren de las cuatro, es decir, el que sale de Barcelona a las tres; pero al ver por el diario que a las cinco saldria de Barcelona uno de estraordinario con las autoridades y convidados, haciendo estación solamente en esta y el Masnou, resolvimos ir con el...; con el tren de las cuatro subieron, solamente de Mataró, seiscientas y tantas personas, y en el nuestro seriamos unos doscientos que nos colocamos con trabajo en los coches, por venir ya lleno de Barcelona..."

La tornada: "... Luego vino lo mejor, es decir, el barullo de la estación, porque todo el mundo habia aguardado marchar con el tren que estaba anunciado para concluidos los fuegos, asi es que los coches fueron tomados por asalto. Y viendo que por mas que pusiesen era imposible llevarse tanta gente, determinaron que primero saliesen todos los de Mataró, y luego el mismo tren regresase a buscar los de la Capital, como efectivamente lo hicieron asi. Treinta y seis coches llevabamos; solo que, al partir, los tres últimos se descarrilaron un poco, o lo dijeron, porque era demasiado largo; y como eran los últimos, los dejaron, partiendo los 33 restantes, quedando los pobres de los últimos con un palmo de narices... que no llegaron aqui hasta la una de la noche, y nosotros cerca de las doce; los de Barcelona no llegaron alli hasta las dos... En fin, basta decir que aquel dia viajaron por el carril cinco mil personas, de las que mil doscientas eran de esta ciudad".

Antoni Martí Coll

(1) Refutación de un escrito circular de la Junta Directiva del Ferro carril del Este de Barcelona, seguida de los varios comunicados que unos Mataroneses han puesto en los periódicos de Barcelona

terminando con un escrito dirigido al periódico Las Novedades. -Mataró. Setiembre 1855.

Refutación del discurso leído en la Junta General de Accionistas de la empresa del Ferro-Carril del Este de Barcelona el dia 8 de mayo de 1856 -Mataró 1856.

(2) Així, entre altres : El Sol -Barcelona 11 abril 1852; Suplemento a El Sol -16 mayo 1852; El Presente -Barcelona setiembre 1853 (nº305); La Corona de Aragón -Barcelona 12 junio 1855 (nº 163); Id.Id.Barcelona 23 mayo 1856 (nº143); Suplemento a El Constitucional -Barcelona 1 febrero 1856; El Constitucional -Barcelona 12 mayo 1856 (nº 946); El País -Barcelona 8 julio 1856 (nº130); El Centro Parlamentario -Madrid 17 julio 1856 (nº63). Etc.

(3) Arxiu d'Esteve Martí i Coll

(4) Joaquim Llovet - Constructors navals de l'ex-Provincia Marítima de Mataró. 1816-1875. Premi Iluro 1970 -Mataró 1971 -plana nº53

LA PROCLAMACIÓ DE LA REPÚBLICA CATALANA A MATARÓ. 1931-1981

La necessitat del canvi

La trajectòria de la monarquia espanyola en el primer terç del segle XX, més que orientar-se vers formes de progrés -com hom demanava i exigia-, paulatinament, s'inserí en un context d'involució política. Malgrat que la tònica general del país fos d'avenç, els seus governants s'entestaven a ignorar-ho.

La fita màxima d'aquest retrocés polític, la marca el "pronunciamiento" militar del general Primo de Rivera (23 setembre 1923) i el "manifiesto" que aquest general va adreçar a l'opinió pública sota el títol de "Al país y al Ejército españoles". Si bé en un primer moment aquest aixecament militar fou acollit amb certa simpatia pels sectors de l'alta burgesia de l'Estat, aviat quedarien al descobert un seguit de grans dificultats; sobretot, un dèficit creixent a les finances en una situació conjuntural clarament desfavorable (a la que s'hi ha d'afegir la relativa incidència del "crack" econòmic del 1.929).

A Catalunya, la greu situació econòmica i les successives campanyes desnacionalitzadores de Primo de Rivera, bastiren una oposició al règim dictatorial que si bé no s'articulà suficientment, sentaria "les bases d'un futur sistema de forces polítiques en el qual els sectors populars del país van passar a ser hegemònics" (1)

Pressionat, i gairebé sense partidaris, Primo de Rivera dimitirà pel gener de 1930, i s'exiliarà a Paris. Alfons XIII encarregarà al general Dàmaso Berenguer y Fusté el formar govern amb la missió de restaurar el règim constitucional. El seu manament duraria només un any; el substituí en el comandament del país l'almirall Juan Bautista Aznar.

Aquest breu període de "restauració constitucional", immediatament anterior a la Proclamació de la República i qualificat pels mitjans de comunicació de l'època de"dictablanda", patentitza -en paraules de Marta Manté- "la incapacitat dels homes que tradicionalment havien dirigit el país per a trobar una sortida a la situació" (2).

Simultàniament, arreu de l'Estat, es fan "professions de fe" republicanes; destacades personalitats de la vida pública, de les lletres i les ciències, es confessaran partidaris del canvi de règim: Ortega y Gasset, Ossorio y Gallardo, Maura... Al Principat, a l'entorn del Pacte de Sant Sebastià, cristal.litza l'aliança entre sectors de la burgesia i les forces obreres (3).

A Jaca, el frustrat intent dels capitans Fermín Galán i García Hernández de proclamar la República, va semblar que acabava amb la capacitat de mobilització de l'oposició.

El nou gabinet, presidit per l'almirall Aznar i amb la participació de liberals i mauristes i de la Lliga Regionalista, es va veure obligat, d'acord amb les exigències de l'oposició, a convocar el cicle electoral complet; és a dir, celebrar primer eleccions municipals, després provincials i finalment legislatives.

Decidit el Consell de Ministres pel març del 1931 a convocar les eleccions municipals, fixant-les pel 12 d'abril, gairebé la totalitat d'organitzacions polítiques les interpretaren com un plebiscit sobre la monarquia; per això mateix, la campanya electoral es va polititzar enormement. En un míting celebrat al Teatre Bosch

de Mataró el 31 de març per la coalició electoral que després triomfaria, tots els oradors coincideixen plenament en què "el que està en qüestió és el canvi de règim" (4).

Arreu de Catalunya, triomfen les coalicions i candidatures republicanes; a la resta de l'Estat, sobretot en els grans nuclis urbans, també s'imposaren les candidatures rupturistes. El dia 13 d'abril, l'endemà de les eleccions, Alfons XIII abandonava la península i el 14, hom proclamava la República.

"...il n'y a pas de place dans l'Europe Moderne pour les rois absolus", comentava el periòdic suís Le Journal de Genève en el seu editorial del 16 d'abril.

Rafael Tasis i Marca escriuria el 1937: "La dinastia absolutista havia començat el seu domini a Catalunya tot vencent el poder popular dels Municipis. Dos segles més tard, era aquest mateix poder popular que, amb una unanimitat colpidora, l'expulsava".(5)

Les eleccions del canvi

A Mataró es presentaren dues candidatures a l'opinió pública: la Candidatura REPUBLICANO-SOCIALISTA i la Coalició ADMINISTRATIVA.

La Candidatura REPUBLICANO-SOCIALISTA era la refosa de tres partits, el Centre Republicà Federal (partit integrant de la futura E.R.C.; Esquerra Republicana de Catalunya), Acció Catalana Republicana i l'Agrupació Socialista de Mataró (filial del P.S.O.E. -"Partido Socialista Obrero Español"-), donat que la llei electoral -sistema majoritari- afavoria la formació de grans blocs polítics. Tot i mancar-los un programa estructurat i sòlid d'actuació municipal, els seus components són els portaveus del sentir unànim de canvi.

L'altra candidatura, la Coalició ADMINISTRATIVA, es presenta als comicis a darrera hora sota l'aparença de l'apoliticisme, tan sols amb desitjos envers la bona administració de la ciutat. Marta Manté i Bartra, mataronina que ha estudiat amb profunditat el període que ens ocupa, assenyala com aquesta coalició "agrupa els membres més conservadors, alguns dels quals havien estat personalitats destacades dels ajuntaments del període de la dictadura" (6).

El Diari de Mataró (Editorial del 4 d'abril), amb satisfacció palesa, assenyala "la desfeta del caciquisme local, que ni amb forces s'ha vist per presentar candidatura pròpia".

La campanya electoral és força activa i dinàmica a la nostra ciutat. Els mítings d'una i altra candidatures es succeeixen; els parlaments dels diferents oradors són encesos, i es proclama arreu la necessitat del canvi de règim:

> "...el problema de Catalunya és un problema de llibertat. ...La Dictadura perseguí totes les manifestacions del nostre poble fins a cremar llibres catalans a la plaça pública. Ara ha arribat l'hora de la revenja. Nosaltres, però, no apel.larem a la violència, sino que emprarem l'arma que ens dóna la democràcia, el sufragi i anirem amb fermesa a n'aquesta batalla cívica (...).
>
> És hora, de procurar el triomf de la República i eliminar un règim que és l'enemic tradicional de Catalunya. Això, però, ho hem de fer sense espases ni fusells, solament omplint les urnes. Aleshores serà únicament quan brillarà el sol de la llibertat".

(Al.locució del Sr.Masferrer, d'Acció Catalana de Barcelona, al míting de la Candidatura REPUBLICANO-SOCIALISTA del Teatre Bosch. Diari de Mataró, 1 d'Abril 1931).

Les votacions es desenvoluparen amb perfecte normalitat. El 13 d'abril es saberen els resultats: dels 26 escons a cobrir a l'Ajuntament mataroní, 17 foren pels membres de la Candidatura REPUBLICANO-SOCIALISTA, els grans triomfadors de la jornada (de 16 seccions electorals, obtingueren la victòria a 15); els altres 9 escons, se'ls adjudicaria la Coalició ADMINISTRATIVA (Vegi's quadre adjunt amb els resultats oficials). De tota manera, els regidors que resultaren escollits, eren persones prou conegudes per la majoria dels ciutadans de Mataró. (7)

REGIDORS ELECTES

CANDIDATURA REPUBLICANO-SOCIALISTA

Districte 1	Joan Cabanyes i Barba Vicenç Esteve i Bernaus
Districte 2	Ramon Cantó i Bombardó Josep Esperalba i Mora Francesc Anglas i Sarlat
Districte 3	Jaume Llavina i Cot Jaume Comas i Jo Pere Torres i Font
Districte 4	Josep Majó i Lleonart Agustí Montaner i Cabarrocas Josep Rabart i Simon Artur Puigvert i Fabre Josep Abril i Argemí
Districte 5	Jaume Recoder i Esquerra Francesc Rossetti i Sànchez Joan Julià i Planas Daniel Barberà i Peradejordi

COALICIÓ ADMINISTRATIVA

Districte 1	Joan Masriera i Sans Josep Recoder i Fàbregas
Districte 2	Francesc Biayna i Riera Joaquim Sans i Berenguer Josep Puig i Suari
Districte 3	Antoni Vinardell i Sagarra Josep Mª Fradera i Pujol
Districte 5	Joan Novellas i Mora Josep Montserrat i Quadrada.

Globalitzant els percentatges, el nou consistori es repartia d'aquesta manera:

C.R.S. 65%

C.A. 35%

...ne suficient i s'han vist
mava a desentendres's de
lecidir per una renovació
nés difícil. Contra el bloc
ıitat catalanistes que de la
ıl i elements, que podriem
ı o contraris al règim
ırtits que la propugnen i
ımadors, o per les escas-
ideren els poden oferir.
el bloc republicà s'ha em-
ırgats als partits que hom
igurava també en les coa-
ıa endut els primers llocs.
vots dretistes i també que
intre aquest matís, la qual
, malgrat que hagin resul-
els diferents candidats re-
ıltes candidatures, puix en
barreges i amb freqüència
ırres socials. Els sectors
ıent s'abstenien de pendre
han estat l'element bàsic i
ılment sorprenent majoria

le que les eleccions serien
ı desentrotllat sense inci-
ıa mostra de civisme, que
nins de pau i legalitat com
la força moral necessària.
ırta a un punt molt delicat
ıòlics, se'ns fa més difícil i
e fan, alguns partits, de la
Àra com mai no és conve-
'afebleixi la cohesió, sinó
èncias polítiques i per da-
nt.

la cèdula dels que, pre-
a, ho solicitaven.
ı practicada cap detenció
t de suplantació d'elector,
nt de cap mena enterbolí
alitat de les heterogènies
ılectorals... No faltaren,
petites i inevitables discu-
ıre els components de les
i tampoc l'elecció estigué
falsos electors. Més d'un,
ıt per les seves vacil·la-
exactituds, s'escabullí dis-
ıt.
ıcentatge de votants fou
inari. En les eleccions
ıls de l'any 1922, les dar-
ızbrades, el nombre de vo-
presentà aproximadament
ır 100 del cens. Aquesta
oreja el 70 per 100. En les
1909, en que una coalició
ına s'emportà les majories
ant per cent passà de 79.

en una secció, feu un discurset jus-
tificatiu de les seves preferències
polítiques que inclús retardà l'es-
crutini.

El recompte es feu a porta ober-
ta. Fins al carrer arribaren els es-
pectadors. Tothom podia entrar i
sortir lliurement.

últimes d'arribar foren les del col-
legi de Santa Anna, que no podien
alterar els resultats de conjunt,
però sí el de minories.

Heu's ací el resultat final dels
escrutinis.

El noms dels elegits estan senya-
lats amb un esterisc.

	SECCIONS				
Districte Primer	1.ª	2.ª	3.ª	4.ª	Total
Joaquim Cabanyes i Barba (Acció Catalana)	191	188			379
* Vicents Esteve i Barnaus (Federal)	187	177			364
* Joan Masriera i Sans (Administratiu)	210	124			334
* Josep Recoder i Fàbregas (Administratiu)	206	127			333
Narcís Tristany i Lladó (Socialista)	156	171			327
Manuel Puig i Graupera (Administratiu)	188	123			311
Enric Dalmau i Domenich (Comunista)	1				1
En blanc	3				8 11
Districte Segon					
* Ramon Cantó i Bombardó (Acció Crtalana)	182	126	176		484
* Josep Esperalba i Mora (Federal)	174	126	181		481
* Francesc Anglas i Sarlat (Socialista)	162	122	177		461
* Francesc Biayna i Riera (Administratiu)	119	80	80		270
Francesc Llivina i Fornés (Administratiu)	104	76	65		245
Joaquim Capell i Vidal (Administratiu)	102	76	64		242
Enric Dalmau i Domenich (Comunista)			2		2
En blanc	1				1
Districte Tercer					
* Jaume Llivina i Cot (Acció Catalana)	229	223	170		622
* Jaume Comas i Jo (Socialista)	227	230	156		613
* Pere Torres i Folch (Federal)	231	225	156		612
* Joaquim Sans i Berenguer (Administratiu)	45	46	121		212
* Josep Puig i Saurí (Administratiu)	39	43	117		199
Martí Fargas i Vila (Administratiu)	38	42	115		195
Enric Dalmau i Domenic (Comunista)	1	7			8
En blanc		3			3
Districte Quart					
* Josep Majó i Lleonart (Acció Catalana)	229	202	228	166	825
* Agustí Montaner i Cabarrocas (Federal)	228	200	228	161	817
* Josep Rabat i Simon (Acció Catalana)	228	197	224	162	811
* Artur Puigvert i Fabré (Socialista)	227	195	225	160	801
* Josep Abril i Argemí (Federal)	223	195	225	158	808
* Antoni Vinardell i Sagarra (Administratiu)	98	126	72	101	397
* Josep M.ª Fradera i Pujol (Administratiu)	102	123	69	102	396
Josep Monclús i Ribera (Administratiu)	99	120	63	101	383
Jaume Serra i Viada (Administratiu)	99	117	67	98	372
Enric Dalmau i Domenic (Comunista)	2	2	5	2	11
En blanc	6	4		1	11
Districte cinquè					
* Josep Recoder i Esquerra (Acció Catalana)	290	227	167	199	883
* Francesc Rossetti i Sànchez (Federal)	288	225	162	187	862
* Daniel Barberà i Peredejordi (Socialista)	273	221	162	184	840
* Joan Julià i Planas (Socialista)	274	219	160	184	837
* Joan Novellas i Mora (Administratiu)	104	69	101	107	381
* Josep Montserrat Cuadrada (Administratiu)	87	72	95	111	365
Miquel Llinàs i Argimón (Acció Catalana)	98	70	95	102	364
Joaquim Horta i Caparà (Administratiu)	87	67	92	111	357
Enric Dalmau i Domenic (Comunista)	6	11	8	4	29
En blanc	4	11	1	5	21

Dictadura.

Hi hagué una gran c
candidatures que barrej
dels dos bàndols en llui

El futur Ajuntamen

El futur Ajuntament,
de constituir-se el dia
vinent, estarà format de
manera: Acció Catalan
blicans federals, 6; Soc
els diversos component
didatura administrativa,

Després de les elecc

Coneguts els resulta
d'Acció Catalana on es
biertes les oficines ce
coalició republicano-so
hissada al balcó la band
juntament amb la repu
panyola coronada per u
les quatre barres. Més
ésser retirades.

El públic s'interessav
resultat de les eleccion
nes en les quals la can
trocinada per En Mac
Domingo aconseguí la
dels 50 llocs (25) seguit
lició Republicano-Soci
i la Lliga Regionalista (

Nostre servei perio

Diumenge a la tard
ment Maria» anuncià e
les eleccions al vestíbul
De les cinc en amunt g
de subscriptors i amics
enterar-se i així conti
trat el vespre.

A mida que anaven
enviats especialment
tots els col·legis electo
sultats eren objecte de

Els nostres enviats
seu comès amb gran
diligència, de tal man
partit polític els tingué

Hem d'agraïr les at
tingueren algunes mese
nostres redactors fa
tasca.

A tots els que en g
contribuïren a l'èxit del
vei periodístic, moltes

Comentaris

Ja hem indicat que el
de votants superà en
l'any 1922, sense arrib
la proporció del de l'a
què una coalició forma
cionalistes republicans
cialistes, guan
s, a excepció

andidats d'Acc

RESULTAT DE LES ELECCIONS A MATARÓ

"Pensament Marià" - dimarts 14 d'abril del 1931.

La repartició d'escons a la Candidatura REPUBLICANO-SOCIALISTA era força equitativa entre els diferents partits integrants:

A.C. 35%
E.R.C. 30%
Soc. 35%

La victòria d'aquesta coalició, en bona part, fou possible pel recolzament tàcit de la C.N.T. ("Confederación Nacional del Trabajo"), sindicat prou potent a la nostra ciutat, ja que, si bé explícitament no va recolzar cap candidatura (ni a Mataró ni a la resta de Catalunya), implícitament permeté als seus afiliats de votar massivament les candidatures rupturistes.

El triomf de les forces de progrés fou expressió de la voluntat general. Per als catalans, a més a més, l'expressió de la nostra voluntat nacional; així ho resumia el Diari de Mataró: "El sentiment pairal està despert en l'ànima dels catalans, després de les vexacions dictatorials passades. L'Ajuntament que sortirà de les urnes sabrà honorar com cal les nostres coses" (8)

Els dies del canvi

El dilluns 13 d'abril, assebentada dels resultats de la ciutat, ignorant encara, però, els resultats generals, una munió de gent i alguns dels regidors electes de la coalició REPUBLICANO-SOCIALISTA (9), pels volts de les cinc de la tarda, es concentren a l'Ajuntament.

L'alcalde, Sr.Arañó, rep la multitud que, comandada pel Dr. Lluís Viladevall (president d'Acció Catalana Republicana), li exigeix el traspàs de poders, donat que el canvi de règim és un fet. El Sr.Arañó -segons el Diari de Mataró- contesta que "tota la vida havia estat demòcrata i que amb gust farà aquest traspàs ja que aquesta era la voluntat del poble". (10)

Tot seguit, els nous regidors es traslladen al Saló de Sessions per a sortir, més tard, al balcó de l'Ajuntament on ja onegen les banderes catalana i republicana. La gernació que esperava el desenvolupament dels fets davant el Consistori, rep amb forts aplaudiments els regidors, els quals dirigeixen la paraula al públic i, "recomanant seny i cordura", convida els obrers a participar de l'alegria de la diada, demanant-los que "amb el major ordre abandonessin el treball".

El Dr.Viladevall assabenta el poble de la proclamació de la República Catalana, "fent avinent que per damunt de tot ha d'haver-hi l'amor a Catalunya". Després de la seva al.locució, parlaran els Srs.Jaume Recoder i Josep Abril; aquest darrer clou el seu parlament pregant al poble "de donar mostres de seny i capacitat per a sostenir la República".

Mentre els nous regidors prenien possessió del càrrec, un bust de guix amb l'efígie d'Alfons XIII fou llançat a la via pública. Hom assegura que fou En Jaume Llavina l'autor del "regicidi" (a la fotografia pot observar-se, perfectament, el bust trencat damunt la vorera de la Casa Gran).

Els regidors republicans i socialistes es constitueixen en Comitè Revolucionari, assumint el govern de la ciutat, alhora que organitzen destacaments per a proclamar la República a les viles repatànies de la comarca. (11)

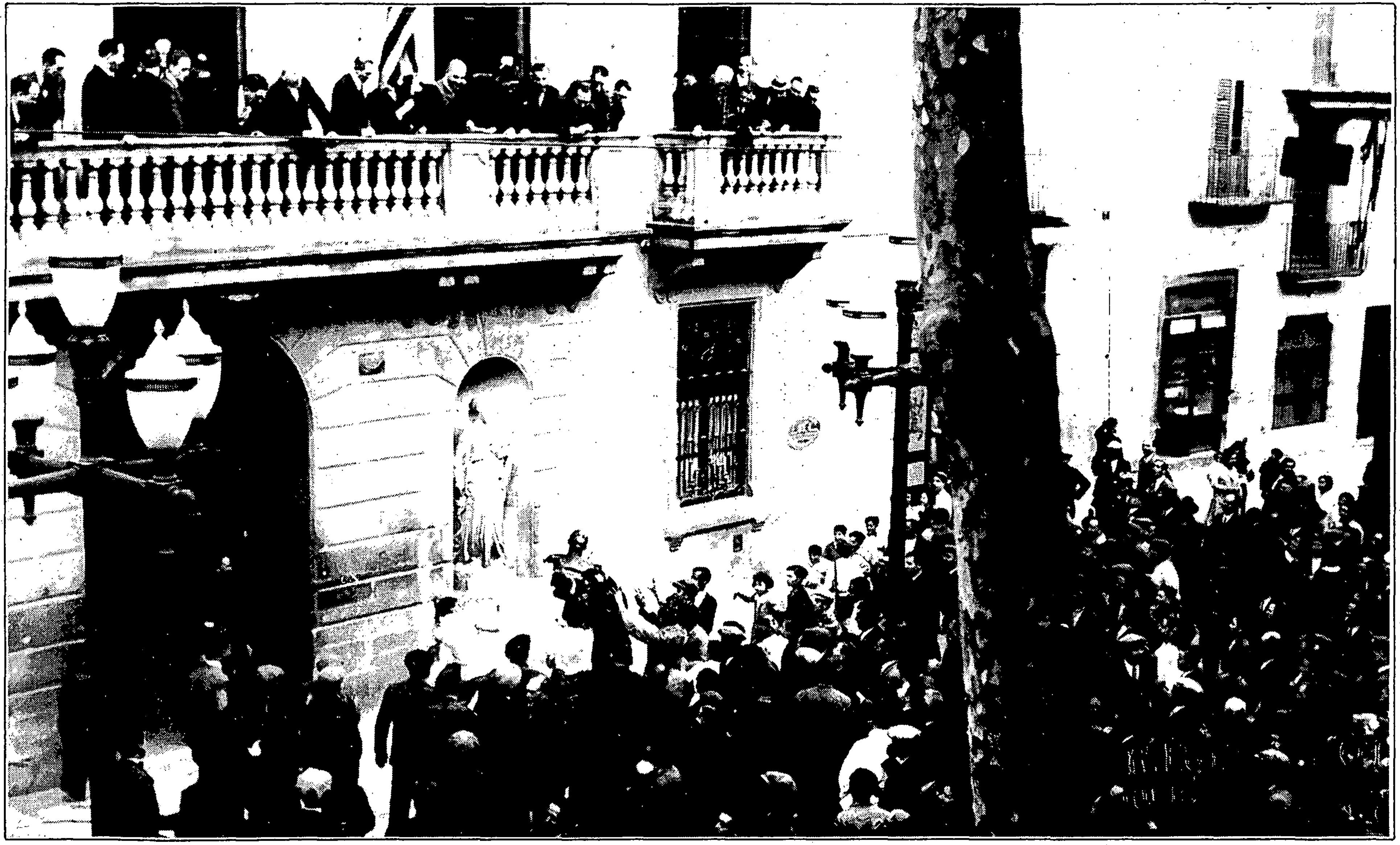

EL BUST DEL REI ÉS LLENÇAT DES DEL BALCÓ DE L'AJUNTAMENT
13 d'abril del 1931
Fotografia R. Estapé – M.A.S.M. – Col.lecció Joaquim Marfà i Serra

L'endemà, dimarts 14, Lluís Companys amb altres membres d'E.R.C. a quarts d'una del migdia, prendrà possessió de l'Ajuntament de la Ciutat Comtal, al balcó del qual són hissades les banderes catalana i republicana. Poca estona més tard, des d'aquesta mateixa balconada, Francesc Macià pronuncià les famoses paraules:

> "Poble de Catalunya: En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat Català, que amb tota cordialitat procurarem integrar a la Federació de Repúbliques ibèriques.
> Queda, des d'aquest moment, format el govern de la República Catalana..." (12).

Dit això, de l'Ajuntament hom es desplaça al Palau de la Generalitat (l'ex-Diputació Provincial), on s'hi constitueix, prèvia possessió, el Govern de Catalunya.

A Mataró, assabentada la població de la proclamació de la República el dia anterior, diverses fàbriques resten aturades. A l'Ajuntament, el Comitè Revolucionari republicano-socialista roman en febril activitat, rebent comissions i despatxant ordres, en contacte directe amb les noves autoritats barcelonines.

Al migdia, nous parlaments dels regidors adreçats a la multitud, i... música: la Banda Municipal toca, solemnement, la "Marsellesa", que repeteix. Seguidament, hom entona el "Cant dels Segadors" l'himne nacional de Catalunya. Una comissió del regiment d'artilleria de la guarnició de la ciutat (un comandant i dos capitans) saluda als nous regidors; poca estona més tard, un capità sortí al balcó i, en castellà, lamentant desconèixer el català, informà de la proclamació de l'Estat Català feta per Francesc Macià i que l'exèrcit es posava al costat del poble, paraules que foren contestades pel públic amb fortes ovacions.

Davant l'obelisc de la Plaça de Santa Anna, la C.N.T. celebrà un míting, en el qual els oradors -Peiró, Molist, Bellavista... remarquen que "si bé havien ajudat a triomfar la República no consideraven el canvi sinó com un episodi de la lluita" ja que per a ells "no és l'ideal que defensem".

A les dotze de la nit d'aquest mateix dia, l'Ajuntament es costituí formalment. Presidí la sessió el Sr. Jaume Recoder, regidor que havia obtingut el major nombre de vots, i es procedí a l'elecció d'alcalde. Per unanimitat surt escollit el Sr. Abril, el regidor de més edat.

Rera les al.locucions de rigor, hom acordà d'adreçar un missatge a "l'il.lustre patrici" Francesc Macià i un altre al President del Govern Provisional d'Espanya, Niceto Alcalà Zamora, "fent-los present l'entusiasme amb que el poble de Mataró ha acollit el triomf de la República i demanant que de l'Espanya vella neixi aquesta federació d'estats que representin l'harmonia i germanor entre tots els pobles ibèrics".

Poques hores abans de la constitució del Consistori, un escamot d'Artilleria proclama marcialment la República davant la Casa de la Ciutat, presentant armes davant una bandera republicana, amb llaçada catalana, que fou baixada del balcó principal.

El Diari de Mataró encapçalava amb aquestes paraules la crònica d'aquests esdeveniments:

> "La bandera de nostres amors, la bandera catalana, tan perseguida per la dictadura, oneja lliure al cim de tots els edificis públics de Catalunya, més pura que mai pels sacrificis dels abnegats patriotes que patiren per ella en la seva carn

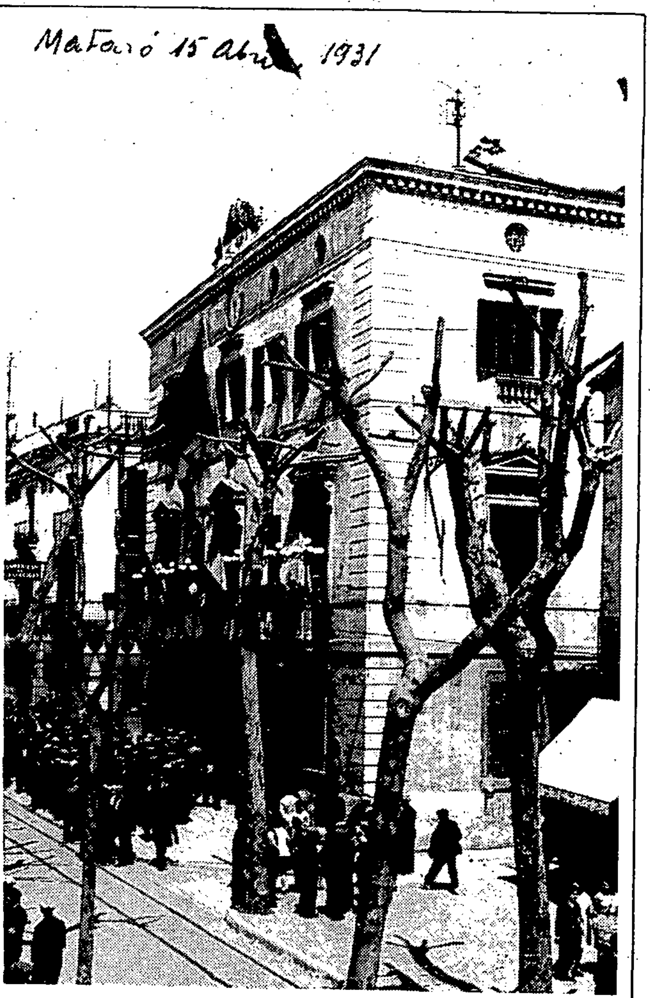

EXPECTACIÓ A LES OFICINES ELECTORALS D'ACCIÓ CATALANA, A LA RIERA.
14 d'abril del 1931

Fotografia R. Estapé – M.A.S.M.
Col.lecció Joaquim Marfà i Serra.

A LA CASA DE LA CIUTAT.
15 d'abril del 1931.

Fotografia R. Estapé – M.A.S.M.
Col.lecció Joaquim Marfà i Serra.

EL REGIMENT D'ARTILLERIA PROCLAMA LA REPÚBLICA A L'AJUNTAMENT.
14 d'abril del 1931.

Fotografia de la Col.lecció M. Salicrú i Puig

i en la seva llibertat. Alfons XIII s'ha despullat de la reialesa sense que un esquitx de sang taqués els poders que trametia. La història li tindrà en compte aquest acte que liquida un règim".

L'avenir de la nova forma de govern

Instaurada la República a la resta de l'Estat, amb el rei fora del país, el nou règim polític entrava en fase de consolidació.

Les esperances de les noves autoritats republicanes eren moltes, tantes, però, com dificultats haurien de trobar-se. Albert Balcells (13) subratlla com la República va tenir la dissort d'ésser proclamada en un moment de marasme econòmic internacional. Un seguit de problemes enterboliran el panorama: el cas català, la inarticulació de les forces polítiques, la rivalitat entre blocs...

La qüestió catalana, controlada pel govern central de la República en base als acords del Pacte de Sant Sebastià (1930), es reduïria a un govern autònom. L'ànsia independentista, però, romandrà latent en l'ànim de molts, esclatant plenament el 6 d'octubre del 1934 en tornar-se a proclamar l'Estat Català.

Les rivalitats polítiques, agreujades per discrepàncies gairebé insalvables, s'accentuaran a mesura que el temps avanci. En el breu període de govern republicà es germinaran molts dels odis i passions que davallaran en guerra civil.

A Mataró, i passada l'eufòria pròpia del moment, tot torna a la normalitat. El nou Ajuntament s'ha constituït sense comptar per a res amb els regidors electes de la Coalició ADMINISTRATIVA, malgrat l'ordre expressa del President Macià de constituïr els consistoris amb tots els regidors "fos quina fos la seva ideologia o fil.liació política" (14).

Aquesta picabaralla posa de manifest les discrepàncies internes de la Candidatura REPUBLICANO-SOCIALISTA i, alhora, la manca d'unes directrius sòlides de govern...

De tot això, ja en fa cinquanta anys.

Carles Marfà i Riera

NOTES

(1) GABRIEL, Pere: Catalunya sota la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Història de Catalunya, Vol.VI. Salvat editores,S.A. Barcelona, 1978. Pàg.102.

(2) MANTÉ BARTRA, Marta: La problemática de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: el Mataró de los Años Treinta. Premi Iluro, 1975. Caixa d'Estalvis Laietana. Editorial Rafael Dalmau. Mataró. 1977. Pàg.33

(3) Op.cit.pàg.33.

(4) Id.Id.pàg.36.Diari de Mataró. 1 d'abril 1931.

(5) TASIS I MARCA, Rafael: La Revolució en els Ajuntaments. Col."Antecedents i documents", nº3, Barcelona, 1937 (Edició facsímil,1978 pàg.6.

(6) MANTÉ BARTRA, Marta: *13 d'abril de 1931. Proclamació de la República catalana a Mataró*. "El Maresme", nº25 (Any 3, Época 2ª) Mataró, 14 al 20 d'abril del 1978. Pàg.16

(7) Dades obtingudes en base al *Diari de Mataró*.

(8) *Diari de Mataró*, dissabte 4 d'abril 1931.

(9) "Al parecer se había avisado por vía oficiosa a los candidatos de la coalición administrativa elegidos de que no asistieran, por el momento, al Ayuntamiento, para evitar posibles violencias y disturbios".
MANTÉ BARTRA, Marta: *La problemàtica*...Pàg.37

(10) Les cites que es segueixen pertanyen, cas de no indicar el contrari, al *Diari de Mataró*, dilluns 13 d'abril 1931, i dimarts 14 i 15.

(11) *Pensament Marià*, 14 d'abril 1931

(12) "Revista de Catalunya", Vol.XIII, Any VIII, nº69. Pàgs.390-395.

(13) G.E.C. Vol.4 (Buix-Cept). Article "*Catalunya, història*".

(14) MANTÉ BARTRA, Marta: *La problemàtica*...Pàg.40.

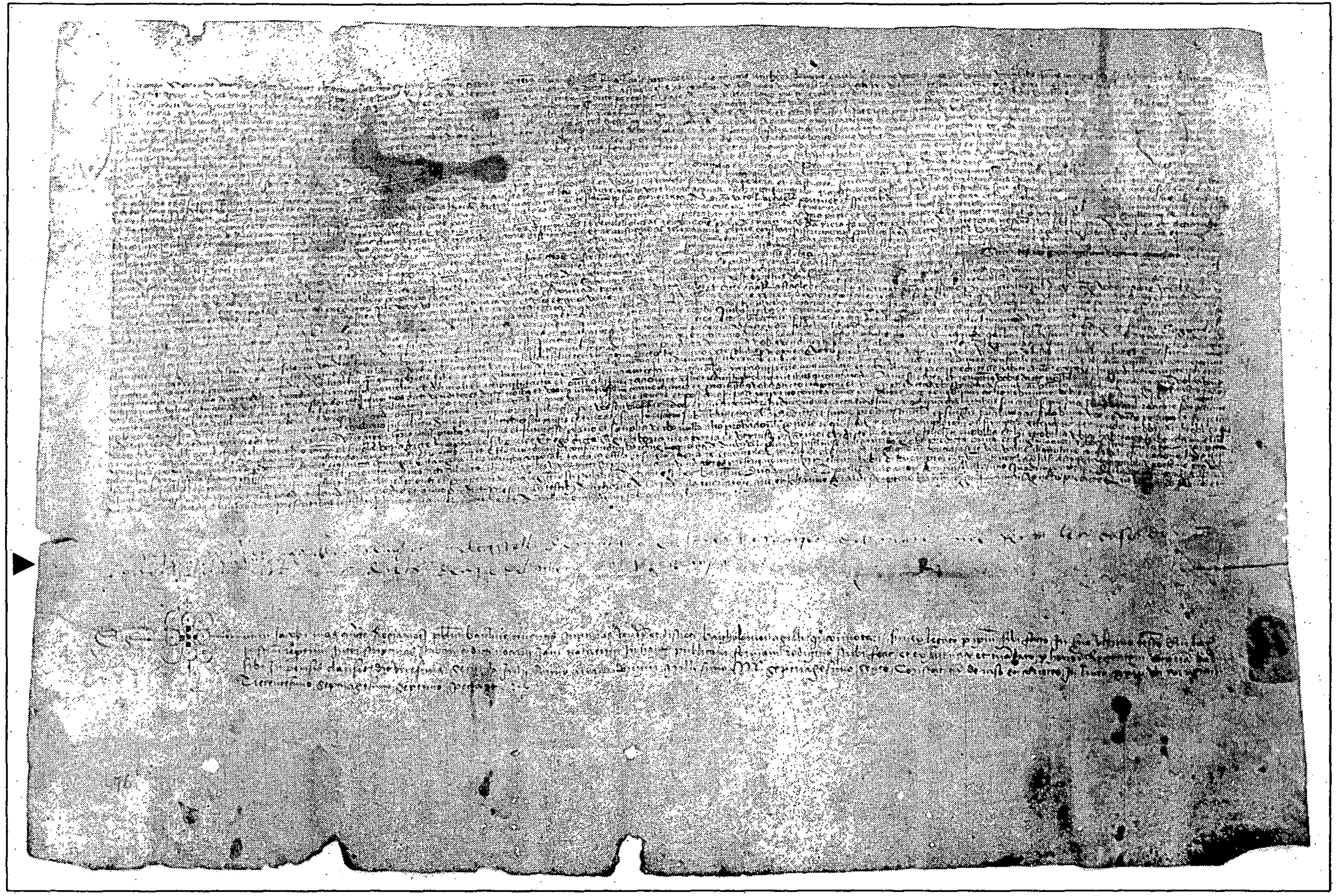

▶ SIGNATURA AUTÒGRAFA DE PERE JOAN FERRER I DESTORRENT, BARÓ DEL MARESME.

Ref.: M.A.S.M.: Pergamins. Col. A. Marfà i Serra. Carpeta s. XV

DOCUMENTACIÓ

LLIBRE DE NOTES

M.A.S.M.
Documentació Sr.Marià Ribas i Bertran

Al "Llibre de Notes" de l'Arxiu de Santa Maria s'hi anotaven els fets més importants o destacats, relacionats amb l'església i parròquia de Santa Maria, a partir de mitjan segle XVIII.

Va desaparèixer el 1.936. Es conserven però fragments del mateix, copiats, abans d'aquella data, pel Sr.Marià Ribas i Bertran, que els ha aportat al Museu Arxiu de Santa Maria.

Transcribim a continuació una part d'aquests fragments, els que fan referència a Rogatives, que aquest any tenen una certa actualitat davant de la manca de pluja, i els que fan referència a l'estada del rei Ferran VII a Mataró, de tornada del seu exili a França, i a altres fets polítics del segle XIX.

ROGATIVES

En diverses èpoques i en circumstàncies especials sempre calgué fer rogatives per tal d'aconseguir de la Divina Misericòrdia els remeis espirituals o corporals desitjats. En altres llocs d'aquesta Història parlem d'algunes rogatives o pregàries especialment demanades per algunes ocasions i a continuació parlarem d'algunes altres que ens permetran donar idea completa de com solien practicar-se, ja sigui secretament, o solemnialment, pels Cabildes seculars i eclesiàstics.

Per a evitar les desavinences ocurregudes entre alguns Cabildes seculars i eclesiàstics referent a la manera de fer les rogatives, quan aquests Cabildes eclesiàstics consideraren que podia ocurrir ses pregàries a la Divina Misericòrdia per alguna calamitat que apareix, seria molt propi de són estat practicar les secretes i acostumades de colectes i avisar de ses pietoses demandes al Magistrat, i Ajuntament seculars per a la seva notícia. Però per a rogatives més solemnes, encara que siguin a l'interior del temple, pertanyien al Govern secular el solicitar-les, i eren corresponents a l'estat eclesiàstic concórrer amb elles, i en cas que arribessin a ésser processionals pels carrers de la població, (que també eren a càrrec del Govern secular el procurar-les), es suspenien els espectacles i diversions públiques pels dies de rogatives. Així els Cabildes concebirien que el Govern secular pogués tenir alguna confiança menys urgent que no la consideressin ells mateixos i podien insinuar-los-hi, però sens passar a la pràctica de solemnitats, sense que hi medií la sol.licitut secular. En el capítol referent a Les Relíquies parlem d'algunes rogatives fetes demanant en diverses circumstàncies, a Sant Desideri, sa protecció havent passat la nostra ciutat per calamitats i de les quals se'n pogué lliurar (1). En altre lloc hem descrit les pregàries ordenades per S.M.Ferran VII amb motiu de són adveniment al tron i a continuació descriurem altres pregàries o rogatives que per la seva importància històrica local ens interessen.

El dia 12 d'octubre de l'any 1.799 es reuní el Clero en la Sagristia del Temple Parroquial de Santa Maria, per ordre del senyor Rector Dn.Francesc de Verneda el qual manifestà de trobar-se amb un edicte de l'Il.lm. D.Pere Diaz de Valdés, Bisbe de Barcelona, exhortant a fer pregàries pel bon encert en l'elecció del Summe Pontífex, a qual fi havia pensat fer-les el tercer diumenge següent després d'aquella data per estar previngut en l'edicte de cantar-se ofici amb el Santíssim Sagrament. El Clero no trobà a bé de celebrar-les aquell diumenge per ésser diferent el motiu de l'Exposició del Sagrament i resistint-se el Senyor Rector pel motiu que importava la despesa de cera i no imposar un onus a la rectoria, oferint solament pagar la caritat de les Misses. Per aquests motius sorgiren algunes desavinences entre el senyor Rector i la Comunitat i degut a aquest motiu un beneficiat del temple s'oferí a solucionar-ho a costes seves. Es féu una comissió composta pels Rnts.Dr. Jaume Serra i Joan Planas per anar a convidar al Sr.Governador i a l'Ajuntament, al Comissari de Marina i són Tribunal, als Obrers i Administradors de les Confraries del Santíssim Sagrament, Roser i Tomba a fí de que es dignessin assistir a les pregàries. Es celebraren el dia 13 de novembre, cantant-se un ofici solemne amb orquestra, havent-hi Exposició del Santíssim i avans de la Reserva es resaren les Lletanies dels Sants.

Després d'haver estat molt temps sense ploure i d'haver fet molts dies de pregàries seguint l'Església i cantant o resant les Lletanies, l'Iltre. Ajuntament el dia 5 de març del 1.817 demanà que fos tret i passejat solemnement amb processó pels carrers de la ciutat el cos de Sant Desideri. El dia 8 es col.loca l'urna de Sant Desideri en el tabernacle davant son altar. A dos quarts de deu acudí al temple l'Ajuntament i seguidament el Clero amb ornaments vermells entonà l'Ave-maris stella davant l'Altar Major; seguidament anaren tots al lloc on hi havia l'urna del Sant (per no ésser bastants els individus de l'Ajuntament per portar les sis vares del tàlem el portaren altres paisans), allà es cantà l'Himne Deus tuorum militum i es féu la processó com el curs del tercer diumenge. Portaren el tabernacle quatre sacerdots dels més antics de la Comunitat amb sobrepellís, armusa i estola vermella; a l'arribar en l'Altar Major es resà l'oració de Sant Desideri, col.locant-se l'urna davant del Sagrari i es cantà un solemne ofici amb Missa votiva del Sant, aplicant el sacrifici per la necessitat actual. Acabat l'ofici, el Clero vestí les capes morades i cantà les Lletanies dels Sants. En tot aquell temps cremaren ciris en el Cambril de la Candelera i de les Santes, i l'urna d'aquestes estava oberta. En la Processó anaven davant els quatre Administradors de Sant Desideri amb atxa. Tota la tarda i matí cremaren dos ciris davant l'urna del Sant. Veient que no plovia, i la necessitat urgia anaren a visitar el Sant, les Comunitats dels Pares Caputxins, Pares Carmelites Descalços, i Pares Escolapis.

El dia 10 hi anaren els Pares Carmelites cantant les Lletanies dels Sants, formats en processó, passant per la Riera i els carrers de Bonaire i de Sant Francesc. El Sant Crist que portaven cobert amb una glassa negra el col.locaren en la mesa de l'Altar Major i seguidament un dels Pares Carmelites predicà. Després resaren l'antífona, vers i oració de Sant Desideri i formaren novament la Processó retornant al Convent passant pels carrers de Santa Maria, Barcelona i Riera. Els Pares Carmelites havien convidat als veïns de son convent, dels quals n'hi assistiren un centenar amb atxa.

El dia 11 baixaren els Pares Caputxins en processó, passant pel Portal de Valldeix, carrers de Bonaire, Riera i Santa Maria. Portaven sa imatge del Sant Crist que en arribar al Temple de Santa Maria la deixaren en l'Altar Major, cantant les Lletanies i resaren les oracions per la pluja, la de Maria Santíssima i la de Sant Desideri. Després un Pare Caputxí pujà a la trona i predicà. Avans de sortir del Temple es resaren les Lletanies i seguidament retornaren a son Convent passant pel carrer de Sant Francesc. En la processó hi anaven congregants els quals portaven la imatge del Sant Crist i també hi assistiren uns cinquanta homes amb atxa.

El dia 12 feren la processó els Pares Escolapis amb uns 400 deixebles, passant pels carrers de la Riera, Bonaire i Sant Francesc. Els nois anaven cantant el Sant Rosari, i els uns portaven ciris i els altres atxa; també hi anaven diversos congregants portant el Sant Crist; dos anaven amb una creu al coll, cadena i descalços i un altre amb els braços en creu portant un Sant Crist en una mà i un ciri a l'altra. A Santa Maria cantaren les Lletanies dels Sants i un Pare Escolapi predicà. Un cop llest el sermó es resaren les Antífones i oracions de Sant Desideri i de les Santes Juliana i Semproniana. La processó, de retorn passà pels carrers de Santa Maria i Barcelona.

En totes aquestes funcions cremaven ciris davant les Relíquies de les Santes i de la imatge de la Mare de Déu de la Candelera. Durant tots tres dies el Vicari convidava al Clero i aquest rebé les esmentades Comunitats de Religiosos posant-se en la part de l'Altar de Sant Antoni al moment d'entrar les processons i al sortir en la part de l'Altar del Carme.

En tots tres dies, a dos quarts de quatre de la tarda es tocaven unes quantes batellades de tres en tres amb la campana que es tocava a Missa, després es ventava la campana major fins que la processó era dintre l'Església Parroquial, i al sortir tornava a ventar fins que era a sa Església.

Entre altres el Sr.Governador portava atxa en la processó i també les altres autoritats de Mataró.

El dia 20 de març el Clero a dos quarts de deu anà cantant les Lletanies dels Sants en l'Església dels Pares Carmelites Descalços on hi celebrà un Ofici amb Missa votiva de Sant Josep. Hi assistí l'Ajuntament. El dia 21 es féu el mateix a l'Església dels Pares Caputxins i el dia següent a la dels Pares Escolapis. El dia 24 el Clero cantà un Ofici a l'Església de l'Hospital, essent la Missa votiva de Sant Jaume.

(1) Les relíquies de Sant Desideri, màrtir, extretes de la catacomba romana de Calepodi, foren donades a Mataró i a l'església de Santa Maria l'any 1686 pel Pare Tomàs Munyessa, provincial dels jesuïtes, que les havia obtingut de la Santa Seu.

A partir d'aquesta data l'advocació de Sant Desideri va ser molt popular a la Ciutat, sobretot fins a finals del se gle XVIII, que és quan comença la tradició mataronina de les Santes Juliana i Semproniana.

Una part de les relíquies de Sant Desideri es conserven encara avui a Santa Maria.

ESTADA DEL REI D.FERRAN VII A MATARÓ

El rei d'Espanya D.Ferran VII després d'haver estat presoner a França des de l'any 1.808, passà per Mataró el dia 29 de març del 1.814. Entrà a les dotze del migdia, i fou rebut avans d'entrar a la Ciutat, i en el Rabalet hi havia l'Ajuntament, el Sr.Ecònom de Santa Maria i Reverenda Comunitat, el Prior dels Pares Carmelites Descalços amb els demés religiosos, el Pare Provincial dels Caputxins amb el Pare Guardià i Comunitat i el Vice-rector dels Pares Escolapis i Comunitat. El Sr.Alcalde li feu els honors deguts a S.M. i li oferí la Ciutat. Quant es veié entrar, en la parroquial i convents brandaren les campanes tal com es solia practicar en l'arribada de Bisbes. El rei entrà muntat a cavall, així com son germà D. Carles i son oncle D.Antoni. El rei s'aposentà en la casa de Fèlix Campllonch i Guarro i en ella també s'hi aposentà sa familia reial, quedant-s'hi alguns individus de l'Ajuntament, rellevant-se a torns tant de dia com de nit i junts amb altres persones nobles de la Ciutat, serviren als hostes reials en la taula.

Malgrat d'haver plogut intensament tota la tarda d'aquell dia, el rei es dirigí a peu a la Parroquia acompanyat de l'Infant D.Carles, el general Copons i altres personalitats. Foren rebuts pel Clero format en processó i Creu alta, al portal del temple des d'on s'acompanyaren fins al Presbiteri, sota talem portant les bares l'Ajuntament. El Sr.Ecònom Dr.Sanmartí portava la Vera Creu i amb quatre Cabiscols i dos altres sacerdots portaven capes de llama. El rei s'agenollà sobre un coixí de domàs vermell i adorà la Vera Creu i el Sr.Ecònom l'encensà tres vegades, entonant-se seguidament un Te Deum.

Tots els altars estaven ornats com en les grans solemnitats i l'Altar Major amb l'encesa com en el dia de les Santes Juliana i Semproniana. El rei estava en un gran doser de domàs carmesí que es col.locà al Presbiteri, en el costat de l'Evangeli; davant son setial hi havia una tauleta coberta de domàs fins a terra i damunt la tauleta un coixí de domàs, que així com son setial estaven coberts d'un drap de llama que no es tragué fins que el rei s'atansà al dosser, al qual s'hi pujava amb un graó. En cada costat del rei s'hi col.locaren seients, un per l'Infant D.Carles i l'altre per D.Antoni encara que aquest darrer no assistí al Temple per trobar-se indisposat motiu que el retingué a Mataró fins el dia ler.d'abril, doncs els demés marxaren el dia 30 de març de bon matí.

Durant tot el temps que el rei estigué al Temple brandaren les campanes sense parar.

Els fossars estaven ornats amb domasos carmesí. El carrer Nou i Riera, per on passà la comitiva reial també estaven luxosament adornats i les cases endomassades.

Quant el rei arribà a sa casa, de retorn del Temple s'estigué una bona estona fent oració acompanyat de son germà D.Carles, i més tard es començà una "serenata". Després de la "serenata" el rei no permeté que se li atansessin a besar-li la mà, tres senyores forasteres, perquè anaven amb els braços descoberts i massa escotades. Durant els dies que l'infant D.Antoni estigué a Mataró indisposat, el Clero feu rogatives.

JURA DE LA CONSTITUCIÓ

El dia 20 de febrer de l'any 1.814 es publicà la Constitució, estant l'Església adornada i il.luminada, la qual Constitució la feren les Corts de Cádiz, essent presoner en França el rei Ferran VII, i fou publicada el dia 19 de març del 1.812.

Vingut de presoner anulà dita Constitució el dia 4 de març del 1.814 estant a València.

El dia 10 de març del 1.820 sabent la ciutat de Mataró que a Barcelona s'havia promés publicar la dita Constitució, es publicà pels carrers, primer pel Secretari de l'Ajuntament, després la jurà la tropa, tot entre les set i les vuit de la nit.

El dia 12 de març es publicà en deguda forma en la Plaça Gran, dita també de la Constitució, i abans Reial, sortint abans de la casa de la Ciutat el Governador, autoritats, Clero secular, i regular, noblesa i molts altres senyors i es passà pel carrer de Barcelona, i després de publicada en la Plaça es continuà el curs pels carrers de Santa Maria, Bonaire i Riera, mentre es publicava estigué present en la Plaça però dintre el cotxe per estar malalt l'Il.lm. Jaume Coreus, Bisbe de Menorca i en el dia elegit Arquebisbe de Tarragona.

El dia 19 del mateix mes es publicà en l'Església Parroquial i es jurà: estava l'Església composta i il.luminada, amb l'assistència del Sr.Batlle, Sub-batlle, regidors constitucionals, etc. L'Ajuntament pagà la festa, però el Clero ho féu gratis. Després de jurada se cantà el Te Deum amb música. S'acabà amb funció a tres quarts d'una. Assistí també a tots els actes l'esmentat Sr.Arquebisbe.

Com a nota fem constar, que el dia 10 de març del 1.820 quant Barcelona aclamà que volia la Constitució i se'l concedí que es publicaria, després es tragueren els presos de la Ciutadella i anaren també a treure els de l'Inquisició que tant sols n'hi havia de dos a tres, però succeí que com no tenien les coses amagades, que els processos, declaracions, etc. foren trobats en prengué qui en volgué; s'escamparen per Barcelona i fora sabent-se moltes delatacions, que causaren diversos transtorns. Tot fou per la poca precaució dels qui cuidaren tot el de dintre ho destruïren i robaren.

FUNERALS DE LA REINA Dª ISABEL

El rei D.Ferran VII donà l'avís a la ciutat de Mataró que el dia 26 de desembre del 1.818 morí la reina Dª Isabel (filla de Portugal i segona muller de Dn.Ferran). Rebuda la notícia es tocà a morts, per haver-ho comunicat el Sr.Governador, fent 27 batalla des amb les campanes petites i 9 tocs amb les grosses. El dia 19 de gener del 1.819 l'Ajuntament féu celebrar els funerals, solemnement amb gran orquestra. Féu l'Oració fúnebre el Pare Fr.Hilari de Mataró, Caputxí. Hi assistí l'Ajuntament, la noblesa, tropa i altres autoritats.

Al mig del Temple es guarní un magnífic panteó, de grans dimensions, acabant amb una artística urna coberta amb el mantell reial i corona. Hi havia 57 atxes de quatre blens, 20 altres atxes en les columnes (dues a cada columna). En el Presbiteri hi havia quatre atxes amb grans canalobres i en l'altar 81 atxes de quatre blens i 10 blandons.

Tota l'Església estava tapissada de negre.

REPRODUCCIÓ DEL QUADRE QUE ABANS DEL 1936 EXISTIA A L'ARXIU DE SANTA MARIA, REPRESENTANT EL CARDENAL PASQUAL D'ARAGÓ, JOVE I VESTIT DE CAVALLER. (VEURE "FULLS" NÚM. 9, ARTICLE "ELS DUCS DE CARDONA I DE SOGORB A MATARÓ L'ANY 1626").
DE TOTES MANERES PODRIA SER TAMBÉ EL RETRAT DEL REI CARLES II, ESMENTAT EN DIVERSOS INVENTARIS DE LA RECTORIA AL SEGLE XVIII (VEURE "FULLS" NUM. 1, ARTICLE "LES CASES DE LA RECTORIA DE MATARÓ").

Fotografia Mn. Joan Colomer — Col.lecció Parés de Mataró.

DIVENDRES SANT, ANY 1905
A SANTA MARIA.

M.A.S.M. - Fotografia Teodor Solà

DIVENDRES SANT, ANY 1905
A LA RIERA, DAVANT DE CAN PASCUAL.

M.A.S.M. - Fotografia Teodor Solà

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

DIVENDRES SANT, ANY 1905
A LA RIERA, CAN PEPET DE LA CANTONADA.

M.A.S.M. - Fotografia Teodor Solà

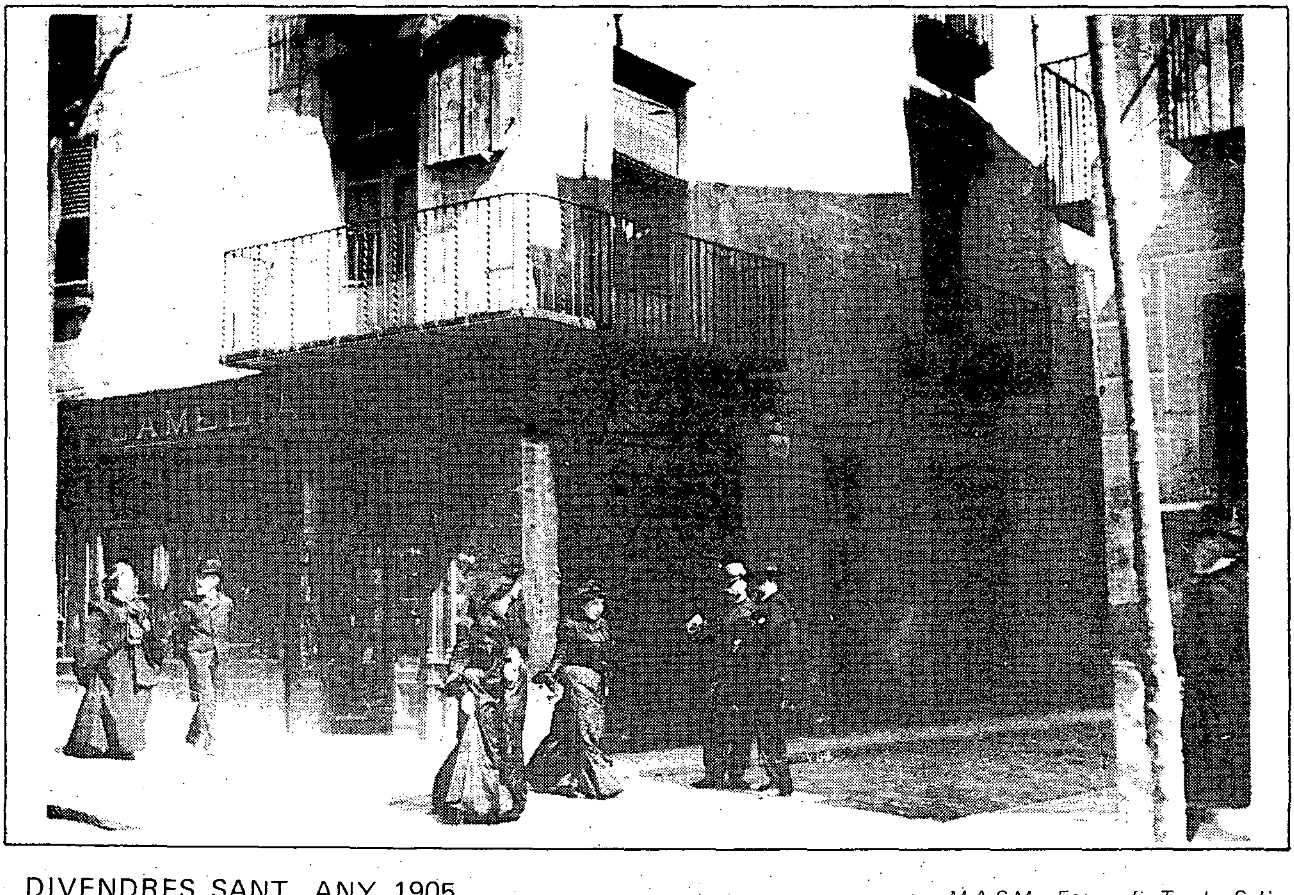

DIVENDRES SANT, ANY 1905
A LA RIERA, CANTONADA AL CARRER D'EN PUJOL.

M.A.S.M. - Fotografia Teodor Solà

MUSEU
ARXIU
SANTA
MARIA
MATARÓ